

תּוֹשַׁח
IJAR
SIVAN
רוֹשׁ חוֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

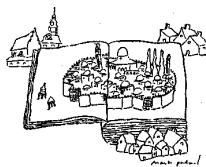
Hagibor – pohled ze zimní zahrady na obytnou část. Foto Jiří Daníček.
(K článku na straně 8.)

KONCERT PRO VŠECHNY, KDO NEZŮSTALI LHOŠTEJNÍ

Pod tímto názvem uspořádala plzeňská ŽO a ekumenické sdružení plzeňských církví v neděli 11. května ve Velké synagoze v Plzni koncert, jímž pořadatelé chtěli poděkovat všem, kdo se postavili proti neonacistickým provokacím v Plzni i jinde na konci minulého a počátkem tohoto roku. Všem, kteří tehdy vyšli do ulic, aby jimi neprošli jiní. Ne náhodou zněl podtitulek koncertu „Židé a křesťané společně“. Jeho hlavním organizátorem a moderátorem byl Karel Řežábek, pastor křesťanského sboru 3pé. Zaplněná plzeňská synagoga vyslechla úvodní slovo vrchního zemského rabína Karola Sidona, který připomenul epizodu z návštěvy USA u příležitosti otevření Muzea holocaustu ve Washingtonu. Ve stejnou dobu na stejném místě se na jedné straně ulice konala demonstrace Ku-klux-klanu, naproti shromáždění neonacistů. Řekl doslova, že se mu to sice nelíbí, ale v takovém světě žijeme. Zatím, zdá se, parlamenty v demokratických státech nepochopily, že neonacismus a antisemitismus v současných formách jsou velmi nebezpečné a bylo by záhodno najít zákon, který by dokázal tuto hnusnou ideologii vymýtit z našeho života nebo alespoň vytěsnit tam, kam patří, a neposkytovat jí volný prostor v našich městech. To, že se tolik lidí v Plzni a předtím i v Praze postavilo do jedné řady, aby bránilo ne židovskou obec, ale ty staré lidi, kteří prošli šoa a ve stáří se dočkali toho, že někdo zpochybňuje desítky mrtvých v každé jejich rodině, to vytváří poněkud jinou společnost. Za to vše patří velký dík a malý dárek, jímž je tento koncert.

Následovalo zapálení 6 svíců menory, které rozžaly postupně účastnice tří plzeňských transportů do Terezína v roce 1942, H. Paurová, E. Lišková a H. Trenková, dále plzeňský biskup Msgr. F. Radovský, P. Weber z ŽO v Brně a rabín K. Sidon. A poté se už návštěvníci koncertu zaposlouchali do kantorských zpěvů rabína Michaila Dushinského z Prahy a emotivně působivých jidiš písní v podání Michaely Rychlé z Mnichova. V druhé části více než hodinového komponovaného pořadu vystoupila skupina Filia se zpěvními biblickými žalmy a tradice. Hudební program zpestřila četba z díla A. Lustiga a L. Kolafy. Koncert završila izraelská hymna Hatikva pěveckého dua Michaely a Michaila (Rychlá – Dushinsky). S nadšením aplaudujícím publikem se rozloučil biskup Radovský: „Všechno zlé je k něčemu dobré,“ řekl doslova, „to, že se neonacisté chtěli projít před synagogou, a vy jste jim v tom zabránili, proto je dnešní koncert na poděkování. Nám nemůže být jedno, co se děje kolem nás. Když se Evropa usmívala na Hitlera v roce 1933, tak za to krutě zaplatila. Proto nemůžeme být lhošteiní, je-li někomu upírána svoboda. Jdě-

AKTUALITY

me dál společně a modleme se, aby Bůh proměnil srdce lidí k lepšímu.“ *pw*

ECJC V PRAZE

Ještě předtím, než byl otevřen Domov sociální péče Hagibor, se v Praze sešlo několik odborníků z podobných evropských zařízení. Jako nejlepší platforma pro takový podnik se jevila Evropská rada židovských obcí (European Council of Jewish Communities – ECJC), která se zabývá vedle kultury a vzdělávání sociální problematikou (otázky politické jsou vyhrazeny Evropskému židovskému kongresu). ECJC tuto iniciativu FŽO uvítala. Chce totiž vytvořit obdobný model spolupráce, jaký se jí podařilo zbudovat ve školství a kultuře, i v sociální oblasti: síť domovů sociální péče, které se starají o stejný typ klientů, většinou těch, kteří přežili holocaust.

Pak ale Evropská rada rozhodla, že Praha bude v květnu hostit nejen seminář, ale i řádné zasedání ECJC. Na něm byl mj. ve funkci prezidenta potvrzen Jonathan Joseph, londýnský podnikatel s částečně českými kořeny. Ten vedl radu v uplynulých čtyřech letech a dá se říci, že díky němu se dostala z krize. Jak jsme na stránkách Rch informovali, ECJC byla po léta pod přímým vlivem amerického Jointu a mnozí volali po větší samostatnosti. Tu lze zajistit, jen pokud jsou k dispozici finanční zdroje pocházející z Evropy, a zdá se, že se to Josephovi podařilo. Evropská rada dokázala v krátké době úspěšně zahájit nové projekty. Passport se zaměřuje na integraci nových imigrantů do evropské společnosti (jedná se hlavně o přistěhovalce z Turecka, většinou muslimy, první zemí, kde byl experiment zahájen, je Švédsko), projekt Maof ve spolupráci s Keren Kajemet Le-Israel a Židovským národním fondem zahajuje výukový program na několika židovských školách v Evropě, včetně pražské.

ECJC se vždy věnovala jen sociální, kulturní a vzdělávací problematice, ale díky situaci v Evropském židovském kongresu (o které Rch průběžně referuje) není vyloučeno, že se stane klíčovým hráčem na evropské scéně.

A jak dopadl seminář, kvůli kterému se to celé odehrálo? Výborně. Do Prahy přijeli

odborníci a ředitelé ústavů sociální péče z Anglie, Německa, Francie, Švédska aj. a ukázalo se, že řeší stejné problémy. Konstatovali shodné trendy v evropských židovských komunitách, ale i v běžné populaci, které přinutí odborníky v sociální oblasti ke změnám v přístupech a v celkové koncepci. Účastníci semináře si také prohlédli Hagibor a ocenili jeho koncepci i způsob realizace projektu. I ti zatvrzelí skeptici nakonec pražské židovské obci a federaci pográtulovali. *(redakčně kráceno)* *Tomáš Kraus*

DRUHÉ KOLO STIPENDIÍ FŽO

FŽO/ŽMP vypisuje druhé kolo stipendií na podporu židovských studií kdekoli ve světě, nebo na studia dalších oborů v Izraeli. O stipendium mohou žádat členové organizací sdružených ve FŽO, kteří jsou k datu podání žádosti o stipendium starší než 18 a mladší než 35 let. Stipendium je určeno pro studia v minimální délce dvou měsíců. Závazná a podrobná pravidla podmínek jsou od 16. května uvedena v materiálu Kritéria pro udělení stipendia na webu FŽO: www.fzo.cz/akt2.do.

Datum uzávěrky přihlášek mimořádného kola pro školní rok 2008/2009 je **30. září 2008**. *fžo*

SBÍRKA PRO TEREZÍN

Liga proti antisemitismu pořádá veřejnou sbírku na vybavení Památníku Terezín zabezpečovacím zařízením. Prosíme o širokou podporu. Každá, byť malá, částka, kterou zašlete na zabezpečení Památníku Terezín, pomůže udržet toto pietní místo v důstojném stavu. Své finanční příspěvky posílejte prosím na tento účet Památníku Terezín: 1532-471/0100, Komerční banka Litoměřice. *Věra Tydlitátová*

Z OBSAHU:

- Smíření nelze vynucovat 3**
- Sidry na tento měsíc 4–5**
- Cestou za odlehlými místy**
rozhovor s fotografem Radovanem
Koderou 6–7
- Domov sociální péče Hagibor 8**
- Plzeňská výstava k 60. výročí Izraele 9**
- Terorismus na pultě 10**
- Potíže s Eisnerem 11**
- Pozemské Benátky 12–13**
- Ruth Bondyová: Maličkosti 14–15**
- Opravené synagogy**
ve Strážnici a Úsově 16
- Diskuse s pamětníky**
na Jom ha-acmaut 17
- Novinářův sen ...a další události 18**
- Izrael: Šedesátiny bez romantiky 19**
- Kalendárium 20**
- Kulturní pořady 21**
- Výzvy, zprávy 22–24**

„Pojďme a udělejme to,“ tato dnes již legendární slova právníka a duchovního Lothara Kreyssiga stála v dubnu 1958 na synodu Německé evangelické církve v Berlíně na počátku myšlenky odčinit alespoň zčásti hrůzy, které způsobila třetí říše Evropě a světu. „Ti, kdož jste tolik utrpěli naším násilím, prosíme vás, dovolte nám našima rukama a z našich prostředků vykonat něco užitečného ve vaší zemi, postavit vesnici, sídliště, kostel, nemocnici, cokoli všeobecně prospěšného, jako znamení smíru.“ Těto výzvy následovaly postupně tisíce dobrovolníků z obou částí Německa a položily tak zá-

klady organizace *Aktion Sühnezeichen Friedensdienste* (Akce smíření a služby míru, ASF). Na přelomu dubna a května ASF vzpomněla půl století své existence. Oslavy v Berlíně byly pojaty velkoryse, veřejnost byla zastoupena velmi reprezentativně, včetně německého prezidenta Horsta Köhlera, bývalého polského ministra zahraničí a osvětimského vězně W. Bartoszewského, vysoké hierarchie katolické i evangelické církve, diplomatického sboru apod. Pozváni byli i zástupci pražské a brněnské ŽO, Památníku Terežin a Společenství Romů na Moravě. Stejně jako další hosté absolvovali ještě před zahájením oslav řadu doprovodných akcí.

VYSLANCI DOBRÉ VŮLE

Prologem k hlavnímu programu oficiálních oslav byl 30. dubna pochod centrem Berlína po stopách židovských pamětních míst, od náměstí Koppenplatz nedaleko bývalé Hlavní synagogy na Oranienburger Str., nacisty zničené a po válce částečně obnovené jako muzeum, přes Rosenstrasse, kde kdysi navštěvovala soukromou synagogu rodina Mendelssohnů, kolem pomníku berlínských žen, postavivších se na odpor věznění svých židovských mužů, až k chrámu sv. Marie na Alexandrově náměstí, kde manifestace vyvrcholila ekumenickou bohoslužbou s přímluvami hostů z Ruska, ČR a Izraele.

Večer v kongresovém středisku Haus der Kulturen der Welt otevřel berlínský primátor Klaus Wowereit. Izraelský velvyslanec Joram Ben-Zeev připomněl časový rámec oslav – několik dní po Pesachu, kdy si každá židovská rodina připomíná, jak „z nicoty se stali Židé národem“, a dva týdny před kulatým výročím vznikem Izraele a sjednocení židovského národa. Dobrovolníci ASF jsou podle něj „nadějí společnosti“ a je naším společným úkolem poslání dobré vůle nadále šířit. Vasil Michajlovskij z Ukrajiny jako zástupce organizace bývalých věz-

ňů nacistických lágrů použil na adresu německých dobrovolníků podobný přírůdek. Označil je za „to nejlepší, co může dnes Německo nabídnout“.

Již následující den (1. máj) byl povýtce pracovní. V konferenčním centru probíhala souběžně tři fóra, jejichž označení odrážela dělený název jubilující organizace: „Akce“, „Smíření“ a „Služba míru“. Nebylo v silách jedince zaznamenat vše, tedy jen namátkou výběr motivovaný účastí některých členů české delegace nebo dobrovolníků, kteří

SMÍŘENÍ NELZE VNUCOVAT

Před padesáti lety vznikla ASF

u nás působili. Tak hned první panel prvního fóra „Frei und doch willig – willig und doch frei“ (v originálu slovní hříčka s německým označením dobrovolníků, *Freiwillige* – doslova „svobodně chtějící“) moderoval Martin Hecke, který působil v Brně v roce 2002. Panelové diskuse ve třetím fóru na téma „ASF + ASZ mezi bloky“ se zúčastnila i M. Vidláková z ŽOP, která hovořila mj. o tom, že byla vtažena do spolupráce s ASF spíše proti své vůli díky aktivitě rodičů, zejména po r. 1990, kdy po mnohaleté přestávce (první dobrovolníci ze západního Německa se objevili u nás v roce 1966 a působili v Terežíně) začali další vyslanci dobré vůle pomáhat v péči o seniory na ŽOP. A konečně K. Holomek vystoupil na panelu „Vzpomínka jako součást multikulturní společnosti“ s příspěvkem o postavení a problémech Romů v ČR.

JE TO MALÝ ZÁZRÁK

Závěrečný den vyvrcholil plenárním zasedáním mezinárodní konference, kterou oslovila řada významných hostů a účastníků setkání. Pozornost upoutali především tři z nich. Spolkový prezident H. Köhler hovořil velmi prostě a civilně, spíše jako jeden z hnutí, které právě bilancuje, než jako vrcholný reprezentant státu. Připomněl, jak se doba před 50 lety nesla ve znamení obnovy a nového hospodářského zázraku a měla nechat zapomenout na válku, její zločiny a vyhlazení evropského Židovstva. A v ten okamžik evangelický synod přišel s prohlášením, že obnova se netýká jen ulic a měst. Že mnohem těžší bude vybudovat mírové a přátelské vztahy s národy, kterým Německo tak ublížilo. A to není pouze věcí politiků a mezistátních jednání. Skutečné usmíření může nastat jen tehdy, když si lidé pohlédnou z očí do očí a uvidí hmatatelné důkazy materiální nápravy. Prezident zdůraznil, že první dobrovolníci s obnovou fyzickou zahájili cestu k obnově duševní, k nastolení tolik otřesené důvěry.

Mír a smíření není stav, jehož lze jednou dosáhnout a bez dalšího úsilí v něm setrvat. Je to neustálý proces, jehož účastníci nesmí ve svém úsilí polevit. Nemohou pominout minulost, ale musí hledět vpřed, hledat a nabízet nové cesty. A to je výzva, které se dobrovolníci chopili a která je jejich hnací silou doposud. A ještě, zdůraznil H. Köhler, smíření nelze vyžadovat nebo vynucovat, ba ani ne dobrými skutky. O smíření je třeba pokorně prosit a trpělivě pro něj pracovat. Spolkový prezident označil jako malý zázrak, že dnes vidíme spolupracovat mladé Němce, Poláky a Brity na společných trilaterálních projektech nebo německé dobrovolníky v Izraeli přispívající k izraelsko-arabskému porozumění a sblížení.

Předsedkyně Ústřední rady Židů v Německu Charlotte Knoblochová připomněla, že i dnes jsou v Německu hanobeny židovské hřbitovy a že antisemitismus není mrtev. Vyslovila rozhořčení nad tím, že neonacistická NPD nebyla zakázána za své xenofobní a rasistické vystupování. A to je podle ní jeden z důvodů, proč role dobrovolníků zdaleka nekončí.

MÍR S VÁMI

Jako poslední z hlavních řečníků přistoupila k mikrofonu M. Vidláková z ŽOP. Její úvodní věta („Povšimněte si, jak vás oslovuji – milí přátelé. A kdybych již víc neřekla, je tím řečeno vše.“) vyvolala okamžitou pozornost: Ve svém emotivním vystoupení vzpomněla vlastní osud, vztah, který si vytvořila ke všemu německému („nikdy již ani slovo německy“), hovořila o vývoji, kterým prošla a jímž prošel i vztah mezi oběma národy, kromě jiného i díky tomu, co vykonali dobrovolníci z ASF. M. Vidláková své spíše vyznání než projev zakončila tak, jak je zahájila: „Milí přátelé, tato dvě slova jsou to nejdůležitější z mé řeči. Šalom alejchem – mír s vámi!“ Dlužno dodat, že se jí dostalo jako jediné aplausu vestoje a spontánního objetí od souseda v čestné řadě, německého prezidenta.

Jubilejní oslavy přinesly mnohé. Setkání přátel, bilancování, kritické postřehy, plány do budoucna. Na otázku, co ji osobně motivovalo ke spolupráci s ASF, odpověděla v panelové diskusi M. Vidláková citací básně Ilse Weberové, která zahynula v Osvětimi: „*Skončí zášť, chtivost, sloužící chátře, přestanou útrap; muka/ Nepřítel zahanben řekne ti bratře, přátelsky vztáhne se ruka/ Vše opět rozkvete jak jarní keř/ čeej a trp, ač není to snadné, neztrácej odvahu, v budoucnost věř...!*“

Možná toto lze vetknout na praporec ASF při ohlédnutí zpět i v pohledu do budoucna. (redakčně kráceno) **PETR WEBER**

ŠELACH LECHA (3M 13,1–15,41)

Kdo byli praví viníci příběhu zvědů a jaká byla povaha jejich hříchu? Tento hřích rezonuje generacemi židovské historie: bylo určeno, že noc, v níž celé společenství pozvedlo hlas a plakalo poté, co vyslechlo zprávu zvědů o zemi, která ničí své obyvatele (3M 13,32), se udála o devátém avu, tradičním datu židovských tragédií. Je zřejmé, že za tento hřích Hospodin viní celý národ, neboť doslova celá generace Izraelitů za něj musela zemřít v poušti (jedinou výjimkou mezi muži byli Jošua a Kalab). Ale proč Bůh trestal celý národ za to, že Mojžíš jen splnil Hospodinův jasný příkaz propátrat zemi?

Což Hospodin stejně jako Mojžíš nepochápal bezprostřední nebezpečí takové průzkumné cesty, při níž se měla zväžit proveditelnost plánu? Každému je jasné, že taková zkouška může vyústit v odmítnutí akce! A byl to sám Hospodin, kdo v našem textu (3M 13, 1–2) navrhuje průzkumný oddíl!

Klasický Rašiho komentář nás okamžitě upozorňuje na skutečnost, že v Deuteronomiu, když Mojžíš vzpomíná na epizodu se zvědy, nepřisuzuje nápad se zvědy Hospodinu, ale lidem: „Tu přistoupili jste ke mně všichni a řekli jste: Pošleme před sebou muže, aby nám prozkoumali zemi a podali nám zprávu o cestě, kterouž vzhůru táhnouti, a o městech, do nichž máme přijíti.“ (5M 1,22). Z Rašiho perspektivy je nutno chápat, že Hospodinův výrok na počátku naší sidry se odehrál teprve poté, co lidé žádali průzkumný oddíl.

Ramban v tomto místě s Rašiho interpretací nesouhlasí a tvrdí, že bylo zcela pochopitelné, a dokonce žádoucí, aby byli zvědové vysláni, neboť měli nalézt nejschůdnější cestu pro útok. Takovou žádost lze těžko považovat za hřích.

Vycházejí z Rambanova výkladu (a též z interpretace mého učitele, rava J. B. Solovejčika), přidal bych jiný smysl úvodního verše. Požadavek lidí byl oprávněný, ale byl též dvojznačný. Žádají předvoj, aby „prozkoumal (*vajahperu*) zemi a přinesl zprávu (*davar*)“, a poté žádají informaci týkající se nejlepší cesty pro vstup do měst, což by znamenalo, že druhá žádost jen zpřesňuje význam prvních slov, nebo žádají nejprve průzkum země (její topografie, úrody, opevnění a charakteru obyvatele), a pak čekají „prohlášení“, zda celý projekt stojí za uskutečnění? Mojžíš, který

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

dává zvědům pečlivé instrukce, nač se mají zaměřit, očividně chápe misi zvědů jako poznávací průzkum, který nemá co do činění s posudkem, zda se má země dobývat, či nikoli. Takové rozhodnutí už přece učinil Hospodin!

Svátek Šavuot. Kresba Carolina Sidon, 2008.

Hospodin, když na počátku naší sidry hovoří k Mojžíšovi, jde ještě dál: používá naprosto odlišné sloveso, aby cestu zvědů popsal – *vajateru*. Rav Elhanan Samet ve své úžasné práci na téma biblických oddílů tvrdí, že sloveso *tur* se v sidře objevuje ne méně než dvanáctkrát, což odpovídá počtu kmenů i počtu zvědů. Smysl slovesa vykládá jako ukázat cestu, být vůdce – průzkumník, který odhaluje cestu k místu Hospodinova spočinutí.

Hospodin říká Mojžíšovi, že zvědové musí podniknout víc než jen poznávací misi, ovšem nikoli ve smyslu zkoušky proveditelnosti, ale spíš zkoušky víry. Průzkumný tým musí svou zprávou inspirovat národ, aby se se zemí izraelskou

citově, duchovně a intelektuálně spojil dřív, než do ní vstoupí. Ano, Mojžíš říká zvědům, aby „ohledali zemi, jaká jest“ (3M 13,18). Ale to, co spatří, musí být Hospodin a smlouva s Hospodinem. A když spatří Boha, budou na místní obyvatele hledět z jiné perspektivy, skrze jinou optiku. Kdyby Izraelité pochopili, že země izraelská jim má být dána, aby splnili Boží záměr na zemi, viděli by sami sebe jako obry a Kenaance jako kobyly!

KORACH (3M 16,1–18,32)

Kdo je Korach? Většinou je považován za jednoho z největších lotrů židovského společenství. Exodem počínaje, nemá nikdo horší pověst než on – Korachův hřích je tak ohavný, že výjev jeho smrti – země ho pozře zaživa i s jeho družinou – zůstane navždy zapsán do duše národa. Ale čím přesně si vysloužil tak ukrutný trest?

Z tradičního pohledu je Korach věčný rebel a nositel svárů. Podle komentářů vystihuje jeho povahu již první slovo naší sidry: „Vajikach Korach... I vzal Korach, syn Jicchara, syna Kehata, syna Leviho, a Datan a Abiram, synové Eliabovi... (3M 16,1) Tóra přesně neurčuje, co Korach vzal, předmět chybí, takže Raši pro vysvětlení cituje Midraš Tanchuma: „I vzal Korach“ – sebe vzal na jednu stranu s úmyslem oddělit se od obce, aby mohl vznést protest týkající se kněžství...“

Je zřejmé, že Korach, který vyprovokuje vzpouru, jejímž cílem je, aby získal moc, skrývá pravé úmysly za vznešeným a líbivým projevem: „Osobujete si mnoho! Neboť celá obec, všichni jsou svatí a mezi nimi jest Hospodin. A proč povznášíte se nad shromáždění Hospodinovo?“ (3M 16,3)

Narážíme na klasický argument demokracie: Když jsme si všichni rovni, stvoření ze stejného masa a krve, proč by nás měl Mojžíš vést? Proč by měl být ze všech nejsvatější? Což nepocházíme všichni z týchž praotců? Neslyšeli jsme všichni Hospodinův hlas na Sinaji?

Bez ohledu na to, jak chceme chápat Korachovu vzpouru, většina komentátorů se shoduje na tom, že slovy „I vzal...“ začíná problém. Korach byl člověk, který „bere“, ať už ve smyslu, že manipuluje lidské srdce a myšlenky či odděluje se od komunity s úmyslem vyvýšit se nad ni a zís-

kat pro sebe moc; jako prostředek mu k tomu sloužila kritika Mojžíše.

Aby došel ke svému cíli – pošpinit Mojžíše a zbavit ho velení – byl schopen udělat a hlásat cokoli, dokonce demokratické ideály.

Naše sidra bezprostředně navazuje na příkaz nosit cicit, rituální třásně, jež se uvazují do čtyř cípů oděvu, který je v závěru oddílu Šelach. Raši spojuje tyto dvě části, cicit a Korachovu vzpouru, tím, že cituje midraš: „Pak přišli a stáli před Mojžíšem a řekli mu: ‚Podléhá oděv, který je úplně modrý, příkazu o cicit, nebo je z něj vyloučen? Odpověděl jim: Podléhá příkazu.‘ Začali na něj povykovat: Jak je to možné? Oděv z jakékoli jinak barevné látky vyžaduje jen jednu modrou nit, aby se na něj nevztahoval příkaz o třásních. Nevyplyvá z toho logicky, že šatů, které jsou úplně modré, se příkaz netýká?“

Sledujeme, jak midraš výborně ilustruje základní smysl biblického textu. Navenek se Korachův argument zamlouvá demokratickému duchu: Chápu nutnost jedné modré nitě – Mojžíše, který rozprostírá své nebesky modré království nad celým národem plebejců (oděv prostých lidí byl bílý, vyrobený z bílé ovčí vlny, bílá je také barva obyčejných třásní); ale když mají „modrou krev“ všichni, když na Sinaji stál celý národ a uzavřel s Bohem smlouvu, proč je zapotřebí té jediné modré nitě, osamělého panovníka Mojžíše, který stojí nad celým královským národem?

Korach ovšem nechápe, že ne všichni Židé, kteří stáli na Sinaji, porozuměli významu smlouvy. Každý vnímal tolik, co mu jeho předchozí duchovní, intelektuální a etický vývoj dovolil. Pouze Mojžíš dokázal vstřebat polibek aktivního intelektu božství již před Sinají, byl to on, kdo tlumočil z Božího hlasu slova, která si Hospodin přál sdělit (Maimonides, *Průvodce váhajících*). Každý Žid má schopnost stát se čelným členem království kněží-učitelů, stát se druhým Mojžíšem; zda královského statusu dosáhne, záleží na tom, kolik námahy vynaloží na svůj duchovní rozvoj. Bible nám netvrdí, že každý Žid je svatý; spíše prikazuje, aby se každý Žid svatým stal!

Ani sám Korach nebral své argumenty vážně; jen využíval demokracii k tomu, aby si „vzal“ (či spíše sebral) velení, které mu podle něj po právu náleželo. A Hospodin ho za to potrestal tím, že ho pohltila země.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila am.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – červen 2008

Staronová synagoga

30. 5.	pátek	začátek šabatu	20.43 hodin
31. 5.	sobota	BAMIDBAR 4M 1,1–4,20 hf: Oz 2,1–22 perek 5 mincha konec šabatu	20.40 hodin 22.08 hodin 21.00 hodin
1. 6.	neděle	JOM JERUŠALAJIM – DEN JERUZALÉMA	
4. 6.	středa	Roš chodeš sivan	
6. 6.	pátek	začátek šabatu	20.49 hodin
7. 6.	sobota	NASO 4M 4,21–7,89 hf: Sd 13,2–25 perek 6 mincha konec šabatu	20.45 hodin 22.16 hodin 20.51 hodin
8. 6.	neděle	předvečer Šavuot	20.51 hodin
9. 6.	pondělí	1. den ŠAVUOT	22.18 hodin
10. 6.	úterý	2. den ŠAVUOT MAZKIR RUT konec svátku	
13. 6.	pátek	začátek šabatu	22.19 hodin 20.54 hodin
14. 6.	sobota	BEHAALOTCHA 4M 8,1–12,16 hf: Zech 2,14–4,7 perek 1 mincha konec šabatu	20.50 hodin 22.22 hodin 20.57 hodin
20. 6.	pátek	začátek šabatu	
21. 6.	sobota	ŠELACH LECHA 4M 13,1–15,41 hf: Joz 2,1–24 perek 2 mincha konec šabatu	20.55 hodin 22.25 hodin 20.58 hodin
27. 6.	pátek	začátek šabatu	
28. 6.	sobota	KORACH 4M 16,1–18,32 hf: 1S 11,14–12,22 perek 3 mincha konec šabatu	20.55 hodin 22.25 hodin

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

2. 6.	pondělí	JOM JERUŠALAJIM – DEN JERUZALÉMA	8.30 hodin
-------	---------	---	------------

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

9. 6.	pondělí	1. den ŠAVUOT	9.00 a 20.00 hodin
10. 6.	úterý	2. den ŠAVUOT MAZKIR	9.00 hodin 11.00 hodin

Každou sobotu ranní modlitba od 9 hodin, páteční večerní bohoslužby se nekonají.

Španělská synagoga (Bejt Praha)

Každý pátek v 19 hodin kabalat šabat.

Bejt Simcha

V sobotu 14. 6. od 10 hodin ranní bohoslužba s Masorti a rabínem Hoffbergem. V pátek 27. 6. se bohoslužba v Bejt Simcha nekoná, místo toho vás zveme na kabalat šabat s rabínem Kučerou v restauraci Mánes (nutno se předem přihlásit). Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

CESTOU ZA ODLEHLÝMI MÍSTY

Rozhovor s fotografem Radovanem Koderou

Foto archiv.

Radovan Koder (nar. 1960 v Chebu) absolvoval střední zemědělsko-technickou školu, poté prošel řadou zaměstnání (řidič, bagrista, vychovatel na stavebním učilišti). Od roku 1992 pracuje jako fotograf plzeňského Národního památkového ústavu, dokumentuje památky, různé fáze jejich oprav a restaurací. Systematicky zdokumentoval židovské památky plzeňského regionu. Fotografuje i další náměty: v cyklu Na hrázi věčnosti zachytil těsně před demolicí Libeň Bohumila Hrabala; v souboru Tichá místa zdevastovaný křesťanský hřbitov; v cyklu Zahrada duchů zahradu sedláka vystěhovaného v 50. letech. Fotografoval rumunský venkov; Plzeň za sametové revoluce; psychiatrickou léčebnu v Dobřanech atd. Od poloviny 90. let pořádá výstavy fotografií ve Velké plzeňské synagoze, v roce 2003 založil občanské sdružení Pro Photo, jehož záměrem je „vyhledávat a vytvářet výstavní, hlavně fotografické soubory z prostředí menšin, etnik, nekomerční a nekonformní kultury“. Za touto definicí se skrývá spousta vytrvalé práce a soustředění na náměty, které autor vyhledává a vlastními fotografiemi či vystavovanými soubory důkladně prozkoumává.

Pane Koder, co vás přivedlo k židovským tématům?

Začal jsem fotografovat poměrně pozdě, až v polovině 80. let, to mi bylo pětadvacet. Už tehdy mě moc nezajímal živý dokument, ale spíš odlehlá místa. Tak jsem se také dostal k židovské tematice – přes opuštěné židovské hřbitovy. Začal jsem je fotografovat s panem Rudolfem Löwym, po němž byla po jeho smrti pojmenována nadace na pomoc plzeňským synagogám.

K židovským tématům jsem tedy získal vztah přes fotografii, pak jsem se začal zajímat o židovskou historii. Během školní docházky jsem se o Židech nebo o holocaustu nedozvěděl vůbec nic, takže jsem si doplňoval vzdělání. Dnes je situace jiná, existuje spousta literatury, programů. Na počátku 90. let však všechno teprve začínalo.

Jste nějak zapojen do práce na židovské obci?

Nejsem v obci, nemám žádné židovské předky. Byl jsem jen členem správní rady zmíněné nadace Rudolfa Löwyho, která vznikla roku 1994. Ale pak jsme začali dělat v synagoze výstavy a založili občanské sdružení Pro Photo, abychom mohli získávat peníze z grantů, a to i z Löwyho nadace, a tak jsem z té rady zase vystoupil.

Co bylo ve Velké synagoze za komunistů?

Patřila sice židovské obci, ale vypadala tak, že ji Židé k bohoslužbám nemohli využít. Bohoslužby probíhaly v tzv. Staré synagoze ve dvoře obce. Existovaly ovšem různé plány, které město na její „využití“ mělo – zbourat ji, umístit do ní tržnici. Tomu se naštěstí židovská obec ubránila, a když komunistus padl, byla pak, tuším v roce 1995, prohlášena za národní kulturní památku. A začalo se s rekonstrukcí, která sice proběhla, ale nebyla kompletní a nevyřešila všechny potíže. Zůstal problém s topením: v budově je vytápění v podlaze. Původně se topilo koksem, při rekonstrukci se to změnilo na vytápění elektřinou, kvůli kterému se vykopala původní dlažba. Úplně zbytečně, protože pak vyletěly ceny energie a s tímto způsobem vytápění byl konec. Navíc nezbyly finance na jiné opravy – třeba na výmalbu, na opravu varhan.

Už když se synagoga opravovala, říkali jsme si, že by bylo dobré využívat ji i pro kulturní účely. Mě zajímala hlavně mož-

nost výstav. Hned v roce 1998, tedy před deseti lety, když byla otevřená, jsem tam instaloval kolekci fotografií synagogy před rekonstrukcí a během ní nazvanou *Světlo v tmách*; pak jsem pokračoval výstavou fotografií z Podkarpatska s texty Ivana Olbrachta z jeho podkarpatské trilogie.

Když se nyní mluví o plánu revitalizace židovských památek, lze říct, že plzeňská synagoga už pár let ožívá je.

Od rekonstrukce pořádáme každý rok výstavy; dříve to byly i dvě či tři ročně, teď jsme zavedli jednu velkou celosezonní výstavu. Kromě toho se v synagoze pořádají koncerty – těch je samozřejmě víc. Lidé si tam zvykli chodit, podle zápisů v návštěvnícké knize přicházejí i turisté z celého světa, v sezoně zahraniční návštěvníci dokonce převažují. K podařeným akcím patřily, myslím, výstavy *Včera byla válka. Evropa po 2. světové válce ve fotografii*, pak soubor snímků Eduarda Ingriše, českého skladatele, dirigenta, mořeplavce, kameramana a fotografa, který žil od roku 1948 v Jižní Americe. Pro výstavu v synagoze jsem připravil, tedy zvětšil z negativů, také soubor fotografií Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda, fotografie z míst

Radovan Koder, Synagoga v Chustu, Podkarpatsko, 1996.

svého působení tu vystavovala společnost *Člověk v tísni*. Nebyly to žádné hrůzy z bojiště, spíš to, jak válka ovlivňuje životy obyčejných lidí. To je ostatně téma většiny našich výstav.

Jsou v kraji další synagogy, které by si zasloužily opravu a nějaké využití?

Těch, které by se daly vrátit do původní podoby, nezůstalo moc, většina byla buď zbo-

řena, nebo totálně přestavěna – to je případ třeba Velhartic. Je tu krásný případ hartmanické synagogy, která byla v polovině 90. let skoro na spadnutí, měla zničenou střechu a propadlé schody a zachránila se díky zázraku – zájmu a péči pražského sdružení pro její záchranu. Rekonstruovala se synagoga v Radnicích, za komunismu autoopravna, teď koncertní a výstavní síň. Město Kdyně nechalo opravit svou synagogu, dnes městské muzeum, rekonstruovala se kasejovická synagoga. Stojí janovická synagoga, která by se snad mohla rekonstrukce dočkat, protože nebyly porušeny její stavební prvky – arkády ženské galerie a klenutý strop, okna, která jsou ovšem zazděná.

Spolupracujete nějak s pražským sdružením Serpens, které organizuje programy v libeňské synagoze?

Na to už mi nezbývá čas – jsem zaměstnanec památkového úřadu a všechny další činnosti, tedy fotografie, přípravu výstav či další akce, dělám po práci.

Připravoval jste také výstavu k 60. výročí deportací Židů z Plzně.

Od roku 1999 jsem dokumentoval židovské památky v regionu a během té práce mě začaly zajímat osudy lidí, kteří ty památky před válkou užívali. Narazil jsem na několik fotografií z deportací plzeňských Židů, které probíhaly v roce 1942, hlavně mě zaujal snímek, na kterém stojí německý voják a hlídá židovskou rodinu, otce, matku a dvě dcery. Když jsem fotografií zvětšil, zjistil jsem, že jsou čitelná čísla na cedulkách, které měli na krku. V Židovském muzeu v Praze v oddělení holocaustu jsme pak s dr. Šplíchalovou podle seznamů zjistili, o koho se jednalo. Byla to rodina Rosenbaumova.

To pro mě byl impuls, abych začal pátrat po osudech plzeňských Židů. Jel jsem na místa, kde zahynuli, snažil jsem se tam něco zjistit a pořádit dokumentaci. Mluvil jsem s pamětníky, kteří v těch místech žili, třeba v Izbici, kam dojely v březnu 1942 dva transporty z Terezína, čtvrtinu deportovaných tvořili právě lidé z Plzně. Fotografie obětí byly součástí výstavy *Osudy zmizelých*. Snímky z koncentračních táborů jsem pak shromáždil do cyklu *Stopy holocaustu*.

Osudy zmizelých byly vystaveny ve Velké synagoze?

Ne, ve Staré synagoze. A nebylo to tak jednoduché: když se Velká synagoga začala opravovat, Stará synagoga zůstala stranou, zanedbaná. Pak se zřítla trémová konstrukce, která při opravě střechy podpírala kazetový strop. A zůstalo to tak, protože nebyly peníze na opravu. Když jsem začal připravovat výstavu k 60. výročí transportů, přednesl jsem to na radnici a řekl jsem, že bych výstavu rád instaloval přímo ve Staré synagoze, a proto že by bylo dobré provést alespoň částečnou opravu, vyjmout trémovou konstrukci a prostor s dvojitou ženskou galerií otevřít. Prošlo to, radnice uvolnila peníze, opravily se nosné konstrukce a v synagoze se pak roku 2002 začalo s výstavami. O dva roky později jsme tu instalovali výstavu *Tady žili Židé. Historie a součas-*

Radovan Kodera, Stopy holocaustu – Majdanek 1, 2002.

nost židovských památek plzeňského regionu ve fotografiích. Stará synagoga se má rekonstruovat znovu – potřebuje opravit omítky, fasádu, podlahu.

Jste také autorem památníku Zahrada vzpomínek.

Když jsem se tématu tak intenzivně věnoval, měl jsem pocit, že by se památka obětí měla nějak trvale připomenout. Kamínky jsou spojeny s tradicí – pokládají se na židovských náhrobcích. Původně jsem myslel, že by se z oblázků udělal památník nebo že by se rozmístily ve Velké synagoze. V říjnu 2001 jsme se studenty plzeňských gymnázií na jednom poli za Plzní sesbírali kameny, družstvo nám na to půjčilo traktor s valníkem. Převezli jsme je do města, pak jsme je vybírali a na dvoře Staré synagogy čistili. Od 14. do 19. dubna 2002 probíhalo psaní jmen, během čtyř dní přicházeli studenti i veřejnost. Každý,

kdo přišel, dostal cedulku se jménem a datem narození člověka, který zahynul, a to se psalo na kameny. Oblázky pak byly uloženy do Zahrady vzpomínek, na místě, kde stávala tzv. židovská škola, hned vedle Staré synagogy. O památník se nyní stará občanské sdružení Humr (Human rights), které založili studenti.

Kolik Židů se vrátilo do Plzně po válce?

Uvádí se, že odjelo 2604 osob a vrátilo se 204. Jenže někteří Plzeňané neodjížděli odsud, ale třeba z Českých Budějovic, takže ta čísla nemusí být úplně přesná. Možná jsou ještě nějaké osudy nepodchycené...

Jaký byl osud rodiny Rosenbaumových ze snímku, o kterém jste mluvil?

Byli v prvním transportu do Terezína, 18. ledna 1942, v květnu téhož roku byli zařazeni do transportu, který směřoval do Sobiboru. Dojela tam jen Erna Rosenbaumová a dcery, protože transport projížděl Lublinem a v Lublinu na nádraží vybírali práce schopné muže do Majdanku. Otto Rosenbaum byl právě ve skupině, kterou vybrali. Zahynul v Majdanku 7. července 1942, je zapsán v tábořové knize, pravděpodobně se nikdy nedozvěděl, jak skončila jeho rodina, která zřejmě zahynula hned po příjezdu do Sobiboru.

Když při své práci prohlížíte židovské památky nebo mluvíte s pamětníky, nenarazíte kromě fotografií na nějaké zajímavosti, deníky, dopisy?

Když jsem dělal *Osudy zmizelých*, byly tam fotografie lidí, které mi dávali příbuzní nebo jejich známí, spolužáci. Vystavena byla i fotografie Hanuše Treichlingera, který hrál v *Brundibárovi* toho zloducha mlékaře. Byl to sirotek, který žil v Plzni u tety, odešel s nimi do Terezína, byl hodně šikovný, nadaný. Pak byl deportován do Osvětimi. Já měl na výstavě jeho fotky, ale nevěděl jsem, že hrál v *Brundibárovi*. Ozval se jeho bývalý spolužák, který žije v Praze, a přinesl mi jeho foukací harmoniku, kterou mu Hanuš dal, když odjížděl do Terezína, aby mu ji opatroval, že si ji vyzvedne, až se vrátí. Taková pěkná honnerka s páčkou na pultóny. O Hanušovi se teď připravuje dokument, tak jsem harmoniku předal k natáčení.

ALICE MARXOVÁ

KAVÁRNA I MODLITEBNA

V květnu byl otevřen Domov sociální péče Hagibor

První dojem, kterým zrekonstruovaný a nový areál na Hagiboru na návštěvníka zapůsobí, je prostor. Příjemný, otevřený a přitom komorní prostor, v němž si člověk neuvědomí, že o kousek dál hučí čtyřproudá silnice a stojí nepřívětivá městská zástavba. Areál jako by tvořil samostatnou vesnici, která žije vlastním poklidným životem. Po slavnostním zahájení se provoz Domova sociální péče rozbíhá, ale už teď je jasné, že nové prostředí lidem vyhovuje. A že svou roli v tom hraje právě rozmanitost a členitost, kterou Hagibor nabízí. „Nedávno jsme měli první koncert v našem společenském sále. Lidé se sem vydali ze svých pokojů a už to, že se někam přesunuli, že byli v opravdové koncertní síni, je potěšilo a osvěžilo,“ říká ředitelka domova Elena Jaroševská. Takových cest nabízí domov spoustu: Z pokojů, které jsou umístěny v jednopodlažním komplexu v zahradě, se zdejší obyvatelé vydávají do hlavní, historické zrekonstruované budovy. Mohou sem jít (nebo se nechat vézt) chodbami přímo navazujícími na hlavní dům nebo, pokud počasí a síly dovolí, sestoupit na zahradu a jít skrze ni, kolem starých vzrostlých stromů (z nichž některé jsou zřejmě pozůstatkem předválečného ovocného sadu), minigolfru a zimní zahrady. Pohled na zahradu se otevírá za všech pokojů a je opravdu krásnou kulisou interiérů.

PÉČE O CELOU RODINU

Historická budova, velkoryse navržená cihlová stavba s masivními zdmi a vysokými stropy, postavená roku 1911 podle návrhu architekta Viktora Kafky (o historii Hagiboru viz Řeh 7/2006) a nově zrekonstruovaná, má velké kouzlo. Atmosféra starého domu s výhledem do zahrady je tak působivá, že návštěvník asi potlačí i případné výhrady k jednotlivým moderním architektonickým prvkům. V podkroví jsou kanceláře, hostinské pokoje a prosvětlená místnost, jež má sloužit jako modlitebna. Zajímavý prostor věže bude mít k dispozici Unie židovské mládeže. „Nabídlí se, že nám budou pomáhat, pořádat programy, věnovat se starým lidem. To samozřejmě vítáme,“ říká ředitelka. Pro domácí i návštěvníky bude od června otevřená jídelna a bufet – kavárna. Funguje už počítačová místnost, která sousedí s knihovnou. V zimní zahradě budou moci klienti zahradičit: pulty s rostlinami budou umístěny tak, aby se k nim lidé nemuseli sklánět, ale mohli pracovat vsedě.

V současné době žije na Hagiboru šestadvacet seniorů, většinou bývalých klientů Domova seniorů v ulici Milady Horákové. Až se naplní kapacita, bude 26 jednolůžkových a 18 dvoulůžkových pokojů obývat asi šedesát více či méně soběstačných klientů (šest lůžek je vyhrazeno pro mimopražské klienty), především přeživších holocaust. Předpokládá se, že se tak stane do podzimu. Mají zajištěnou stálou lékařskou i pečovatelskou službu a počítá se s tím, že na každé dva seniory bude připadat jedna pečovatelka, což zajistí skutečně kvalitní individuální péči. Hagibor navíc soustřeďuje veškeré další služby, které židovská obec seniorům poskytuje: denní stacionář, kam mohou lidé docházet a trávit celý den, ergoterapii, fyzioterapii, rehabilitaci, psychoterapii. Už se začalo také s tzv. odlehčovacím pobyty. Pokud rodina, která pečuje o nemocného či nesa-mostatného člena (většinou otce či matku), potřebuje čas na oddech, může využít služeb Hagiboru a týden až tři měsíce zde příbuzného ubytovat. Podle ředitelky „Hagibor nepojme jen péči o seniory, ale péči o celou rodinu. Málokdo si uvědomuje,

i vybavení interiéru, činily 191 milionů korun. Většinu financí poskytla pražská židovská obec, podpořila ji řada institucí, organizací i jednotlivců, např. Federace ŽO v ČR, Orco Reality a. s., American Jewish Joint Distribution Committee, Nadační fond obětí holocaustu, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Městská část Prahy 10 a pražský magistrát, Česká rada pro oběti holocaustu, The Rothschild Foundation, Židovské muzeum v Praze. Roční provozní náklady se odhadují na 30 milionů Kč; v současné době se řeší, zda na ně obec vytvoří zvláštní nadaci. Klienti hradí část provozu: 14 až 18 tisíc měsíčně, podle toho, zda obývají jedno nebo dvoulůžkový pokoj. Lidem, kteří tuto částku nemohou uhradit celou, doplácí rozdíl židovská obec. „V budoucnu počítáme s tím, že by s náklady klientům pomáhaly i jejich dospělé děti, které by rodičům přispívaly na péči. Snad by z toho měly dobrý pocit, že – pokud žijí v cizině nebo se o rodiče prostě starat nemohou – by pomohly takto,“ podotýká Jaroševská. Všichni, kdo by chtěli na činnost Hagiboru přispět, mají spoustu příležitostí: mohou darovat finanční částky či potřebné předměty, mezi nimiž figuruje třeba zahradní nábytek nebo televize (úplný seznam potřebných věcí lze získat v sekretariátu domova). Pomáhat můžete ovšem i jiným způsobem: nabídkou zajímavého

„Pokud počasí a síly dovolí, mohou klienti sejít na zahradu...“ Foto Jiří Daniček.

jak namáhavá práce je starat se o těžce nemocného, ale pokud péči příbuzní zvládnou, můžeme pomoci alespoň takhle – načas.“

NÁKLADY

Projekt Domu sociální péče Hagibor je skutečně velkorysý. Finanční náklady, zahrnující projektové práce, stavební činnosti

programu, a hlavně tím, že své známé potěšíte návštěvou. Hagibor totiž k takové návštěvě přímo vybízí.

(Kontakty: Domov sociální péče Hagibor, Vinohradská 159, 100 00 Praha 10; telefon: 226 235 252, 226 235 251; e-mail: jarosevska@kehilaprag.cz; hagiborsekretariat@kehilaprag.cz; www.kehilaprag.cz.)

am

OBRAZY PO BOJI

Plzeňská výstava k 60. výročí Izraele

Ve Velké synagoze v Plzni je do října k vidění výstava k šedesátému výročí vzniku Státu Izrael. Má název *Izrael objektivy tří generací fotografů* a uspořádali ji Radovan Kodera, Daniel Rexa a Vratislav Svoboda ve spolupráci s izraelskou Meitar Collection, Slovenským národním muzeem, Velvyslancetvím Státu Izrael, Ministerstvem kultury ČR a Slovenským institutem v Praze. Českým divákům se představuje zajímavý soubor snímků tří výrazných tvůrců: fotografa a archeologa profesora Bena Rothenberga (nar. 1914) z Izraele, slovenské fotografky Magdalény Robinsonové (1924–2006) a českého autora Karla Cudlína (nar. 1960). Základ výstavy tvoří Rothenbergovy snímky: právě ony představují historii Izraele, jeho vznik, počáteční dynamiku i kořeny stávajících problémů. Jejich 94letý tvůrce přijel do Plzně na vernisáž.

VÁLEČNÝ FOTOGRAF

BENO ROTHENBERG se narodil roku 1914 v chasidské rodině ve Frankfurtu nad Mohanem. Byl prý černou ovcí rodiny, neboť odmítal náboženskou výuku. Roku 1933, ihned po Hitlerově nástupu, odjeli Rothenbergovi do Palestiny. Beno se stal sionistou – nadšením pro novou zemi, její lidi a krajinu vyjádřil později ve svých fotografiích. Vstoupil do Hagany, spřátelil se s velitelem její jeruzalémské jednotky Jicchakem Sadem. Za druhé světové války bojoval v britské armádě. Rok po jejím skončení se začal věnovat dokumentární fotografii a během války o nezávislost byl jmenován oficiálním válečným fotografem. Díky přátelství se Sadem se dostával na místa, kam jiní reportéři nesměli, o vojenských akcích věděl předem: „Když se všichni reportéři hnali do Beerševy na nějaký dvorek, kde nebylo vůbec nic, já jsem jel s regimentem do bitvy a fotil ji.“ Dokud se nezačal zabývat výhradně archeologií, zachytil většinu událostí, které charakterizovaly vznik státu: válku o nezávislost a její územní důsledky; odchod Palestinců z dobytých osad; imigraci; obtíže s absorpcí tisíců uprchlíků; budování a rozvoj země.

Na plzeňské výstavě nejsou zastoupeny Rothenbergovy snímky z přímých bojových střetů či ze zákopů, jsou tu obrazy toho, co se odehrávalo až po bojích. Téma, která už svou podstatou v sobě nesou utrpení, vykořenění a obtíže, vyznažují na jeho kompozičně a světelně mistrovských snímcích většinou vyrovnanou či optimis-

tickou náladu doby: radost z nového domova, z počátku nového života, ať je sebe-složitější. Přitom je znát, že k objektům svého hledáčku cítil účast, ať to byli vojáci Hagany, propuštění běženci z Evropy, čerství přistěhovalci z Jemenu, Iráku či Libye, špatně oblečené děti hrající si v tranzitních táborech, stařeny odevzdaně čekající na ubytování, nebo ti, které jako poražené mohl ve své funkci považovat za outsidersy: palestínští vesničané odcházející z dobytých osad či podvolující se izraelským úředním procedurám. „Dokumentární

Beno Rothenberg – Kirjat Šmone, tranzitní tábor, 1952. Archiv Meitar Collection.

fotografii jsem bral jako způsob, jak vyprávět příběhy lidí, přistěhovalců, běženců. Zajímali mě, povídal jsem si s nimi, vracel se k nim. I když jsem studoval filosofii, pracoval jsem jako dokumentární fotograf, protože mě to bavilo.“

ZA ZDĚNÉ SNÍMKY

Zaujetí lidskými osudy je patrné i ze snímků **MAGDALÉNY ROBINSONOVÉ**, u nás málo známé umělkyně. V Izraeli fotografovala v letech 1967/1968 a její obrazy jako by na ty Rothenbergovy navazovaly, jako by zachytila tytéž přistěhovalce, ale o necelých dvacet let poté: už nežijí v tranzitních táborech, mají svá zaměstnání, posedávají v obchodech a na ulicích. Ze snímků sestavila roku 1968 knihu (texty k ní napsal A. Lustig), jejíž vydání zhatila sovětská okupace. Robinsonová, která za války prošla několika koncentračními tábory, propadla po invazi zmatku a nejistotě. Rukopis i fotografie ukryl na bezpečné místo bratr Oty Pavla – zardil je na chatě. Dílo vyšlo až v roce 1997 pod názvem *Izrael – Zamurovaná kniha* a získalo cenu za nejkrásnější slovenskou publikaci.

Vystavené snímky **KARLA CUDLÍNA**, který se tématu Izraele věnuje systematicky od devadesátých let a jehož záběry patří k těm nejlepším, jež nám zprostředkovávají tamní život, se soustřeďují především na komunitu ortodoxních Židů. Možná je škoda, že pořadatelé nevybrali z jeho díla více fotografií zachycujících Izrael jako moderní zemi – o to více by vynikly kontrasty, které současná Svatá země obsahuje.

DOLY KRÁLE ŠALOMOUNA

Návštěva profesora Rothenberga v ČR měla ještě další rovinu: v Praze na Karlově univerzitě seznámil studenty archeologie se svými výzkumy. Rothenberg se totiž v Izraeli proslavil jako oponent

slavného archeologa Nelsona Glücka, který na přelomu 30. a 40. let minulého století odhalil v údolí Arava mezi Rudým a Mrtvým mořem údajný biblický Šalomounův přístav Ecion-Geber a rozsáhlé zařízení pro vytavování mědi. Rothenberg po důkladném výzkumu oblasti v 60. letech dospěl k názoru, že se nejedná o doly

z doby krále Šalomouna, ale z období dřívějšího – ze 14.–12. století před o. l. – a že měď v oblasti Timna zpracovávali Egypťané Nové říše spolu s místními kmeny, mezi nimiž se vyskytovali i Midjánci (z nichž pocházel Mojžíšův tchán Jitro). Na základě svého bádání byl Rothenberg pozván na Londýnskou univerzitu a stal se uznávaným světovým odborníkem v oboru archeometalurgie (dlouhá léta zastává funkci ředitele tamního Institutu archeometalurgických studií při University College). I během své životní profese fotografoval – teď už krajinu, především poušť, archeologická naleziště, vykopávky. Od 50. let vydal několik fotografických publikací zahrnujících jak dokumentární, tak krajinné snímky: *Mimo vyšlapanou cestu; Země izraelská; Portrét domoviny*. O jeho fotografický archiv (tisíce negativů) pečuje společnost Meitar Collection, která také poskytla fotografický soubor pro výstavu.

Expozici *Izrael objektivy tří generací fotografů* budou moci od října zhlédnout pražští zájemci v Nosticově paláci na Malé Straně; poté se výstava pravděpodobně přestěhuje do Bratislavy. **am**

TERORISMUS NA PULTĚ

Čejkova encyklopedie nabízí důkladný výčet, ale skoro žádný kontext

Nezdá se, že by terorismus mizel na smetišť dějin, právě naopak. Navíc se stále užívá politicky nekorektní pořekadlo, že ne každý islamista je terorista, ale každý terorista je islamista. Je tomu skutečně tak? Proč je vlastně Blízký východ semenišťem terorismu, který se šíří po celé planetě? Člověk, který se o tyto aktuální otázky zajímá, sáhne po nové knize politologa a právníka Marka Čejky s titulem *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*.

Na první pohled se zdá, že je to dobrá vydavatelská investice. Nicméně kniha vychází v době, která staví nad „papírovou“ encyklopedickou literaturu otazník. Například světoznámá firma Brockhaus, „matka všech německých encyklopedií“, v únoru oznámila, že její letošní vydání je poslední, dále už bude k dispozici jen na internetu. Nutno říci, že Čejkova kniha dává tomuto rozhodnutí za pravdu. Ne kvůli ekonomickým důvodům, na které se odvolává Brockhaus, ale kvůli svému pojetí.

Předmětem této encyklopedie není definovat termín terorismus, ale „dát v první řadě do kontextu škálu pojmů, které bývají ve spojitosti s terorismem v současnosti zmiňovány“, píše autor v úvodu, ale zrovna tady je kámen úrazu. Čejka předkládá velmi důkladný soupis organizací, skupin, guerill, osobností i politických stran z celého regionu, ale právě kontext přichází zkrátka.

NA SÍŤ UŽ KNIHA NESTAČÍ

Čejka nabízí to, co se od encyklopedie žádá – snadnou orientaci v heslech, abecední vyhledávání i graficky zdůrazněné odkazy na příbuzná hesla. Nabízí i české ekvivalenty názvů a výrazů, které známe hlavně v anglické podobě, čímž koná de facto normotvornou práci. Jenže ani dobrý systém odkazů v papírové knize dnes nemůže nahradit počítačový hypertext – vzájemnou provázanost hesel, odkazů, mediálních zdrojů, citací, edičních poznámek a leccos dalšího, jak to nabízí třeba internetová Wikipedia.

Doba, kdy jednotlivé teroristické party rozehrávaly své vlastní partie, kdy Západ rozebíral jejich organizace, lídry a motivace podle vzoru tradiční „kremologie“ z éry studené války, už končí. Dnešní éru blízkovýchodního terorismu charakterizoval izraelský expert Ehud Ja'ari takto: „Írán buduje svou síť vlivu v celém regionu – od iráckého premiéra Núrího al-Málíkiho po schopnost manipulovat tamní šíitské milice, vyzbrojovat Hizballáh, jenž kontroluje Libanon a ohrožuje Izrael, posilovat Ha-

más v Gaze i blokovat jakýkoliv izraelsko-palestinský mír podporovaný Amerikou. Teherán vytvořil situaci, v níž každý, kdo by chtěl zaútočit na jeho jaderné kapacity, musí vzít v úvahu, že postup proti Íránu povede k bojům na frontách v Libanonu, Palestině, Íráku i v Perském zálivu.“ Takto se blízkovýchodní terorismus nachystal na 21. století, ono zesíťování naplno odkryla už v létě 2006 izraelská válka na dvou frontách – proti Hizballáhu i Hamásu. Naproti tomu Čejka shrnuje tradičnější terorismus druhé poloviny 20. století, dobu, kdy teroristé anašeli toho či onoho rukojmího a přepadali ten či onen konkrétní cíl.

V knize najdeme například heslo popisující útok al-Káidy na Chóbar v Saúdské Arábii v roce 1996. Nenajdeme tam ale obecné heslo týkající se Saúdské Arábie jako takové, její dvojí role v boji proti terorismu – Saúdové, vládnoucí rodina, na jedné straně patří k nejužším spojencům USA, na druhé straně financují neprůhlednou síť nadací, odkud tečou peníze právě i k al-Káidě.

Kontext je pomínut i jinde. Například v hesle „osa zla a lotrovské státy“ Čejka píše: „Také Libye výrazně změnila svou politiku a irácký režim Saddáma Husajna byl svržen invazí do Íráku v r. 2003.“ Kausalita byla ovšem právě opačná. Libyjský diktátor Kaddáfí vyrukoval s vstřícností vůči Západu až po Saddámově svržení – byl to jeden z příznivých „vedlejších účinků“ invaze do Íráku.

CO NÁM MÁ ŘÍCT ALTALENA

Nejproblematictější však působí výčtová metoda v případě Izraele a Palestiny. Jistě, Blízký východ je až příliš poznamenán terorismem. Každý, kdo v tomto regionu

sehrál nějakou vojenskou či politickou roli, chtěl nechtěl přišel s terorem do styku, je jím tak či onak poznamenán. Jenže při pohledu na výčet bez zdůrazněného kontextu to ve výsledku vyvolává dojem ve stylu „jeden za osmnáct, druhý za dvacet bez dvou“.

V přílohách na konci knihy vidíme symboly organizací a institucí, o nichž kniha pojednává. Vedle palestinských part typu Fatahu, Hamásu, Brigád mučedníků od al-Aksá či Brigád Kásám tam najdeme nejenom izraelské militanty, ale i politické strany Likud, Kadimu i Stranu práce. Ouha. Když už to má být výčet všech, proč nezahrnuje i náboženský Šas či levicový Mecer, jehož lídr Josi Beilin je pokládán za jednoho z „architektů Osla“?

Snad nejvíce vyniká chybějící kontext u hesla Altalena. Měsíc po vyhlášení izraelské nezávislosti nechal premiér Ben Gurion tuto loď, přivážející zbraně skupině Irgun, potopit. Právě tím stanovil hranici mezi partyzány a teroristy. Až do 14. května 1948 mohl Ben Gurion považovat Irgun i přes jím prolitou krev za bojovníky za svobodu, jenže pak proti Irgunu izraelská vláda zasáhla silou jako proti teroristům – tento občanský konflikt si vyžádal desítky mrtvých, ale udělal jasno. A právě své Altaleny, svého skutečně občanského konfliktu, který by jejich postoj mnohem více vyjasnil než vzájemné frakční boje o „Fatahstán“ a „Hamásstán“, se Palestinci nedočkali, ani když už tři roky spravují celé pásmo Gazy. Tuhle souvislost se ale z Čejkovy knihy nedozvíme.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Marek Čejka, Encyklopedie blízkovýchodního terorismu. Vydala Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, Martinkova 5, Brno, v roce 2007. Počet stran 224, doporučená cena 295 Kč.

Zničená loď Altalena. Foto Jindřich Marco, Tel Aviv 1948.

POTÍŽE S EISNEREM

Protokoly sionských mudrců a pirátský překlad

WILL EISNER (1917–2005) patří k významným postavám americké poválečné kultury; je považován za jednoho ze zakladatelů nového komiksového formátu, tzv. výtvarného románu (*graphic novel*). Tento pojem se rozšířil po vydání jeho knihy *Smlouva s Bohem: výtvarný román* (*The Contract with God and Other Tenement Stories: A Graphic Novel*, 1978). Eisnerovo dílo

W. Eisner je inspirací několika generacím komiksových tvůrců. Foto archiv.

sehrálo klíčovou roli v tom, že si jeho autor jako první uvědomil možnosti komiksu a rozhodl se oslovit dospělé čtenáře. Eisner ovlivnil mnoho současných výrazných komiksových autorů včetně Franka Millera (*Návrat temného rytíře, Sin City*) nebo Arta Spiegelmana (*Maus, Ve stínu neexistujících věží*), je po něm pojmenována nejprestižnější cena udělovaná komiksovým dílům: Will Eisner Comics Industry Award.

Eisnerovy „výtvarné romány“ se vyznačují silným humanistickým poselstvím a jsou obvykle do jisté míry výchovné. Tento rys je typický pro většinu děl amerických autorů židovského původu, obzvláště těch, kteří začali publikovat ve čtyřicátých letech (Arthur Miller, Bernard Malamud aj.). Eisner však navazuje i na tzv. autobiografické přistěhovalecké příběhy předválečných amerických židovských autorů (Abraham Cahan, Mary Antinová, Anzie Yeziarská aj.), s nimiž ho spojuje nejen důraz na paměť, ale také literární využití osobních prožitků z období dospívání v židovském ghettu, jako například ve výše zmiňované *Smlouvě s Bohem*.

SPIKNUTÍ

Nakladatelství Academia letos vydalo poslední Eisnerovo dílo *Spiknutí: Tajný příběh Protokolů sionských mudrců* (*The Plot: the Secret Story of the Protocols of the Elders of Zion*, 2005). Autor na něm

pracoval víc než dvacet let, dobře si totiž uvědomoval závažnost svého tématu: *Protokoly sionských mudrců* byly a dodnes jsou zneužívány mnoha totalitními režimy k šíření rasové a kulturní nesnášenlivosti. Jejich vliv neumenšila ani skutečnost, že se jedná o podvrh, což bylo mnohokrát soudně prokázáno. Eisner se rozhodl přiblížit široké čtenářské veřejnosti původ a povahu tohoto padělků formou výtvarného románu, který může oslovit více čtenářů než akademická rozprava. Neznamená to však, že by téma zjednodušoval nebo zkracoval; přestože mistrně skloubil vyprávění s dějinami, již ze samotného rozvržení knihy je patrná pečlivá práce s dějinnými událostmi a dokumenty. Součástí knihy je i rozsáhlý seznam sekundární literatury a poznámkový aparát,

v němž Eisner osvětluje dějinné okolnosti zmíněné v díle. Na knize navíc spolupracovalo mnoho významných univerzitních profesorů a vědců; předmluvu napsal slavný italský spisovatel Umberto Eco.

Eisnerův příběh *Spiknutí* začíná ve Francii před rokem 1848 a pokračuje až do roku 2003. Kniha končí obrazem hořící synagogy a komentářem: „Protokoly sionských mudrců se stále prodávají v knihkupectvích po celém světě.“ Kolem hořících trosek poletují lístky papíru se zprávami o protizidovských útocích, k nimž došlo ve světě. Eisner zmiňuje i egyptský televizní seriál *Rytíř bez koně*, jde o volné zpracování *Protokolů*, které má divákům názorně ukázat, že *Protokoly* dodnes výstižně charakterizují politiku Státu Izrael. Podobných příkladů využití padělků je víc. Tak např. turecká novinářka Ayşe Hür v článku „Mein Kampf a Protokoly sionských mudrců“, otištěném v liberálním deníku *Radikal* (13. 3. 2005), připomíná, že se na seznamu nejprodávanějších knih v Turecku ocitly *Protokoly sionských mudrců*, „které ovlivnily *Mein Kampf*“ a byly v letech „1943–2004“ vydány v úplné nebo zkrácené verzi více než stokrát“. (Viz <http://memri.org/bin/articles.cgi?P...tism&ID=SP90005>.)

Protokoly lze zakoupit i v českých knihkupectvích: v překladu Františka Komrsky vyšly roku 1926 (reprint 1927); roku 1991 byl publikován anonymní překlad z ang-

ličtiny; nakladatelství Votobia roku 1996 přetisklo Komrskův překlad jako přílohu studie Tazbira Janusze.

MÁ RÁD PIRÁTY

Český překladatel Eisnerova posledního díla Viktor Janiš do autorových poznámek k textu vsunul vlastní poznámku: „Protokoly sionských mudrců jsou citovány v anonymním českém překladu, který koluje po internetu.“ (s. 134) To je velký problém. Jak je možné, že překladatel pracuje s pirátským překladem, o němž navíc prohlašuje, že „koluje po internetu“? Je nepřijatelné, aby překladatel zcela ignoroval publikovaný překlad, který prošel redakčními úpravami, obzvláště jedná-li se o takto citlivý text. Janiš navíc na žádnou konkrétní internetovou stránku neodkazuje. Pokud by se jednalo o překlad s kritickým komentářem, zveřejněný na stránkách důvěryhodných organizací, jistě by zdroj uvedl.

Jak plyne již z pojmu „pirátský“ překlad, jedná se o nepublikovaný převod textu, v němž není zaručen profesionální přístup ani odborné kvality. Je tu velké nebezpečí chyb, které text zkreslují, navíc se často nepřekládá z jazyka originálu, ale z jiného nelegálního překladu. Viktor Janiš je svou otevřenou podporou pirátských překladů

znám (nekvalitní a zkreslující překlad románu *Totožnost* Milana Kundery dokonce označil za „buditelský čin“, *Mladá fronta Dnes*, 2. 9. 2006). V souvislosti se *Spiknutím* jde navíc o mnohem hlubší etický problém. Eisner v knize neustále zdůrazňuje, že se snaží pracovat s co nejpřesnějším anglickým překladem. Janiš jistě ví, nako-lik je v tomto případě každé slovo důležité, přesto opsal část svého překladu z internetu. Jeho obecný odkaz „koluje po internetu“ vlastně čtenáře vybízí, aby si celý text vyhledal sám.

(pokračování na straně 15)

POZEMSKÉ BENÁTKY

aneb Šest šestin a tři ghetta na laguně

William Hazlitt, anglický spisovatel z přelomu 18. a 19. století, o Benátkách napsal (a Josif Brodský jej v knize *Vodoznaky* cituje), že „toto vodní město by mohlo předčít jedině město postavené ve vzduchu“. Takovým místem by snad mohl být nebeský Jeruzalém, Jerušalajim šel ma'ala, který je ovšem přístupný pouze omezenému počtu mystiků a kabalistů, a tak se jen má-

Benátky – ostrov San Giorgio Maggiore s kostelem Andrey Paladia. Foto archiv.

lokdo může vyjádřit, zda tomu tak je. Ale o tom, že Benátky, srovnáme-li je s ostatními pozemskými městy, nemají obdoby, se může přesvědčit každý, kdo toto město na mořské laguně vzdálené od Prahy něco přes 800 kilometrů, spatří na vlastní oči a nějaký čas v něm pobude. Obojí je důležité – z žádného zobrazení ani fotografie si nelze udělat představu, o jak zázračnou skutečnost se jedná. A právě proto, že je snadno možné začít považovat Benátky za zázrak, je třeba se v nich zdržet alespoň několik dnů a přesvědčit se, že se přese všechno jedná o skutečnost. Protože zázrak se odehraje a mizí – Benátky tu ale jsou každý nový i každý následující den už více než tisíc dvě stě let. A za těch víc než tisíc let město nebylo nikdy pobořeno ani vypáleno dobyvateli, jak se to jiným městům v Itálii i jinde v Evropě stalo často i několikrát, a jeho obyvatelé nikdy nebyli vyvražděni ani odvláčeni do otroctví. Od počátku jeho existence se zde střetávaly vlivy Západu a Východu a vedle Benátčanů tu byly i početné skupiny Řeků, Dalmatinců, Němců, Arménů, Turků a v neposlední řadě (doložitelně již od roku 945) také Židů.

ŠEST ŠESTIN

Jedním ze základních a trvalých pocitů, který Benátky vyvolávají, je pocit dokončenosti, přirozeného ukončení stavebního vývoje, který nemá proč pokračovat, protože to,

čeho bylo dosaženo, už nelze zlepšit. Každý další zásah, jak se o tom lze přesvědčit u těch několika budov, které byly postaveny ve 20. století, je nešťastný. Malá oblast v okolí vlakového nádraží a náměstí Roma, postavená v této době, může podobou i provozem ilustrovat Brodského slova, určená benátskému muzeu moderního umění Peggy Guggenheimové: „Snad jedinou funkcí této sbírky a jiných podobných naplavenin 20. století, které se tu pravidelně vystavují, je ukázat, jak sebestřednými, ubohými, lacinými a plochými bytostmi jsme se stali, a vzbudit v nás pokoru.“ Snad je to příliš příkrý odsudek a zavání generalizováním; skutečností zůstává, že v Benátkách vni-

mavější povahy něco podobného dřív nebo později samo napadne.

Město se dělí na šest obvodů neboli „sestiere“ (šestina) – San Marco v centru, Santa Croce a San Polo na severozápadě, Cannaregio na severu, Dorsoduro na západě, Giudecca na jihu a Castello na východě. Odděluje je jednak proslulý Canal Grande, lemovaný spoustou paláců, a dále množství dalších menších i větších kanálů, které dodnes slouží veřejné i soukromé dopravě, jež se odehrává bez výjimky na lodích, loďkách a gondolách. Auto, všudypřítomného vládce a uzurpátora dnešních měst, nepotkáte v Benátkách nikde.

Na náměstí San Marco v centrálním obvodu se nacházejí nejznámější památky města: Dóžecí palác, symbol moci a slávy Benátek, chrám sv. Marka s mnoha kopulemi, založený r. 830, s přílehlou, 95 metrů vysokou kampanilou a mnoho dalších staveb, popsaných v každém průvodci a takřka vždy obklopených

nepřehlednými zástupy turistů ze všech konců světa. Tam, a také v okolí mostu Rialto, který od konce 16. století spojuje oba břehy Canal Grande a je dalším světovým symbolem města, může návštěvník o smyslu své návštěvy vážně zapochybovat. Krása těchto míst je natolik pohlčena a zakryta nemilosrdným turistickým provozem, že jen vědomí, že jsme koneckonců také pouzí turisté, pomůže překonat stres a okamžitou potřebu odjet někam hodně daleko; nejlépe domů. Ale právě to by byla fatální chyba.

Stačí se propracovat na nábřeží před Dóžecím palácem a už jen pohled na protější ostrovy Giudecca a San Giorgio Maggiore a nábřeží Canale di San Marco vyvolá v člověku úžas, radost a pocit vděčnosti za to, že něco takového může na vlastní oči vidět. Těžko lze někde jinde najít tak rozsáhlý a současně v lidském i přírodním měřítku dokonale vyřešený prostor, složený z vodní hladiny, oblohy, ostrovů, pobřeží a staveb. Všechno je na svém místě, přesně tam, kde má být. Zejména to platí o dvou bílých kostelech, které postavil v druhé polovině 16. století Andrea Palladio na Giudecce a S. Giorgiu tak, aby jejich účinek spočíval především v pohledu z dálky. Opět je nutné se dívat, znovu a znovu. Jsme svědky zázraku, který překvapivě stále trvá.

MĚSTO NA VODĚ

Potom už stačí nastoupit na vaporetto, vodní autobus a základní dopravní prostředek ve městě. V několika linkách objíždí celé Benátky a všechny jeho části; trasy vedou skrze Canal Grande a zajistí i spojení na blízké ostrovy. Přerušit jízdu se vyplatí prakticky všude. Zastávky na nábřeží

Benátky – Ghetto nuovo. Foto archiv.

Fondamente Nuove umožní návštěvu v klidné a málo turistické části Cannaregia a Castella. I Giudecca a sousední San Giorgio jsou vhodné ke klidné procházce, navíc s výhledem na San Marco nebo ze zvonice kostela na celé Benátky i s okolím. Nejlépe je takovému toulání věnovat více dní (a pokud možno mimo hlavní sezonu). Dobrý nápad je najít si rovnou v některé z klidných částí města ubytování a nějaký čas se pohybovat převážně v blízkém okolí. Pak se brzy ukáže, že Benátky nejsou turistickou

kulisou, jak se při spěšné pohliďce jeví, že mají stále svůj normální barvitý zajímavý a zábavný provoz i život.

Pozoruhodné je množství kostelů a tzv. scuol, bohatě zdobených sídel laických náboženských bratrstev, která hrála v životě města významnou roli. Najdeme v nich díla všech významných benátských umělců: Cimy da Conegliano, Belliniho, Giorgioneho, Carpaccia, Sansovina, Veroneseho, všudypřítomného Tintoretta, Canaletta a i asi nejslavnějšího Tiziana. Souhrnnou představu o benátském malířství si lze udělat v Gallerii

Scola Grande Tedesca – bima. Foto archiv.

dell'Accademia, jedné z nejdůležitějších institucí svého druhu v Itálii.

A protože je v Benátkách všechno na vodě, je na vodě i hřbitov. Leží na malém ostrově San Michele, na půl cesty mezi nábřežím Fondamente Nuove a ostrovem Murano. Z nábřeží je na něj krásný pohled. Laguna se široce otevírá směrem k pevnině a (alespoň na jaře) jsou ve slunečných dnech v dále vidět zasněžené Alpy. Vedle Benátčanů jsou tam pochováni i lidé, kteří svoji vlast ztratili nebo ji museli opustit a které občasně pobyty ve městě přivedly k myšlence usadit se zde trvale alespoň po smrti. Svůj hrob tu má Igor Stravinskij, Ezra Pound a také už vzpomenující básník Josif Brodskij.

GHETTO

I kdybychom nebyli Židé, došlo by dříve nebo později také na benátské ghetto, místo, jehož jméno bylo postupně přeneseno na všechna vymezená židovská sídliště ve středověké Evropě a jehož zvuk je dnes díky holocaustu temný a hrozivý. Původní renomé tohoto názvu však nebylo tak zlé. Když v roce 1516 dostali Židé v Benátkách výnosem senátu vlastní obytnou čtvrť, jednalo se o pozemky v sestiere Cannaregio, které do té doby využívala místní slévárna. Od italského gettare byl odvozen i název místa, v benátském dialektu getto nebo ghetto. Do té doby žili Židé ve městě na základě tzv. „condotty“, smlouvy o pobytu na dobu určitou, která současně vymezovala jejich práva a povinnosti. Pokud condotta nebyla prodloužena, jako např. v r. 1395, museli se Židé až na

povolené výjimky z města vystěhovat. Vznikem ghetta bylo jejich právo na pobyt uznáno a až do 2. sv. války nebylo nikdy úspěšně zpochybněno. Původně se povole-

ní k usídlení týkalo pouze aškenázských a italských Židů, v roce 1589 se směli ve vlastní čtvrti usazovat také Židé z Orientu a vyhnanci ze Španělska. Těm bylo přiděleno sousední Ghetto vecchio (Stará slévárna). Tak se stalo původní Ghetto nuovo (Nová slévárna) v novém slova smyslu starým ghettom, zatímco Ghetto vecchio (Stará slévárna) novým ghettom. Později (1633) k tomu

ještě přibýlo Ghetto nuovissimo, které je překvapivě opravdu „nejnovější“. Je to trochu zamotané, ale na nás, kteří máme Staronovou synagogu, si nikdo nepřijde!

SYNAGOGY

Co do původu zůstala pestrá židovská komunita po staletí vnitřně rozčleněná podle tradice a ritu na německou (aškenázskou), italskou, levantinskou a tzv. ponentinskou (západní), brzy však dokázala vytvořit systém společné správy na základě poměrného zastoupení jednotlivých denominací. Záhy po usídlení v ghettu se započalo se stavbou řady synagog, zde nazývaných scoly, které se většinou dochovaly do dnešních dnů. Navenek jsou střízlivé a nenápadné, krása a elegancie jejich bohatě dekorovaných interiérů je však tím působivější. Vždy se počítaly mezi pozoruhodnosti města a jako takové si je přicházeli prohlédnout mnozí křesťané, ať z Benátek

Benátky – ostrov San Michele se hřbitovem. Pohled od Fondamente Nuove. Foto J. Daniček.

či odjinud. V Ghetto nuovo to jsou Scola Grande Tedesca, založená 1528 aškenázskými Židy (dnes sídlo Židovského muzea), Scola Canton postavená v letech 1531–32 nikoli čínskými, jak by se podle

jména mohlo zdát, nýbrž aškenázskými Židy původem z Alsaska, a Scola Italiana z roku 1575 sloužící Židům italského ritu.

Malý most přes Rio di Ghetto nuovo spojuje Ghetto nuovo s Ghettem vecchio, obývaném kdysi Levantinci a Židy ze Španělska. Na Campiello delle Scuole stojí Scola Spagnola, největší a dosud používaná synagoga, postavená pro potřeby španělských uprchlíků a maranů, násilně pokřtěných Židů z Iberského poloostrova. Naproti ní se v jedné budově nacházejí Scola Levantina, založená roku 1538, a Scola Luzzatto přenesená sem z Ghetto nuovo v roce 1836.

Scolu Grande Tedesca, Scolu Canton a Scolu Spagnola je možné spolu s expozicemi Židovského muzea navštívit v rámci organizované prohlídky, během které průvodci z řad zdejší malé, ale stále fungující židovské obce seznámí zájemce s historií židovských Benátek, význačnými osobnostmi, které zde žily a působily, i s osudem zdejších Židů za poslední války i po ní. Za povšimnutí stojí, že v čele celoitalské organizace židovských obcí a spolků byl donedávna po dlouhá léta Amos Luzzatto, benátský lékař a potomek slavné italské rabínské rodiny (rozhovor s ním viz Rch 8/1999).

Židovský hřbitov, starý i nový, leží na Lidu, dlouhém a úzkém písečném ostrově, oddělujícím benátskou lagunu od vlastního Jaderského moře. Zejména v druhé polovině 19. století byl elegantním mondéním střediskem světové pověsti i cen a řada hotelů z období belle epoque je toho stále dokladem.

* * *

Bylo by možné ještě dlouho psát o tom, kam jít, kudy a proč. Ale to skoro nejlepší na Benátkách je, že není nutné jít nikam. Nebo naopak lze jít kamkoliv. Tedy v rámci města. Starost se dostaví v okamžiku, kdy člověk musí odjet. Můžeme přitom myslet na Stravinského, na Brodského, na způsob, jak tuhle starost vyřešili oni. A také na latinský nápis, který má Brodskij vytesaný na

zadní straně náhrobku, zasazeného v protestantském koutku benátského hřbitova na ostrově San Michele a pokrytého židovskými kamínky: „Letum non omnia finit.“

JIRÍ DANÍČEK

Ruth Bondyová

MALIČKOSTI

Ve druhé kapitole Dostojevského *Zápisů z podzemí* objeví bezejmenný hlavní hrdina před odchodem na oběd, na nějž nebyl pozván, na svých kalhotách žlutou skvrnu, která otrěse jeho už tak chatrným sebevědomím. Skvrny se vždycky objeví v tu nejhorší chvíli a vždycky tam, kde jsou nebo se mi aspoň zdají tak nápadné, že mě to snadno vyvede z mé již tak vratké rovnováhy.

Malá skvrna se dá odstranit snadno, v každém domácím rádcí lze najít návod, jak se jí zbavit. První přirozenou reakcí je vytáhnout láhev benzínu, kterou mívá doma každý, kdo má se skvrnami bohaté zkušenosti, navlhčenou vatičkou po skvrně přejat a posypat ji mastkem, aby se kolem ní neudělalo kolečko větší než skvrna sama. Skvrna však zřejmě domácího rádce nečetla. Nejenže nezmizela, ale přibýlo k ní i světlé kolečko, jehož vzniku měl mastek zamezit. Malá skvrna se podobá kamínku hozenému do vody. Tvoří se kolem ní čím dál větší kola.

Pokud je skvrna na strategicky výhodném místě, můžeme se pokusit příkrytí ji velkým hedvábným šátkem elegantně splyvajícím z ramen na hrud. Někdy nezbyvá než se z flekatých kalhot převléci do jiných a doufat, že alespoň na nich žádná skvrna nebude. Ať tak či onak, naděje na požitky z radostné události již bere zasyv.

U některých skvrn je snadné určit totožnost. Tmavý pruh na žlutých kalhotách zanechala kolečka kufru, když jsem ho ve vlaku zvedala a ukládala do sítky na zavazadla. Světle béžová šmouha je od líčidla, jež mi ukápló na halenku, když jsem se ve spěchu okrašlovala. Tmavě hnědý mastný flek na šedivé vestě je památkou na omáčku, kterou jsem vařila ke sváteční večeři, po níž na parádním ubruse zbyla také růžová skvrna od červeného vína. Bílou mapu na modrých džínách má zřejmě na svědomí dezinfekce. Škála odstínů všech těch skvrn připomíná malířskou paletu. Jackson Pollock by se ode mě byl ledasčemu přiučil.

Všechny lidské slasti jsou spojené se skvrnami: jídlo, pití, sex. Panna Maria sice počala bez poskvrny (v češtině či němčině se dokonce přímo hovoří o *neposkvrněném početí, die unbefleckte Empfängnis*), ale u nás, obyčejných smrtelníků, se to bez skvrn neobejde. O porodu nemluvě. Lidský život je jednou velkou přehlídkou fleků, od mateřských znamének až po stařecké skvrny.

Každou skvrnu lze nějak odstranit teplou či studenou vodou, solí, mýdlem, terpentýnem, benzínem, alkoholem, dezinfekcí,

zakročíme-li hned, jak se objeví. Potíž je v tom, že všechny tyto protiskvrnové prostředky první pomoci nemáme po ruce na oslavě vnukovy bar micva nebo při slavnostní večeři u příležitosti návštěvy českého ministra spravedlnosti v Izraeli. A i kdybychom je měli s sebou v tašce, to poslední, co bychom si přáli, by bylo vzbudit všeobecnou pozornost nervózním třením kalhot kolem zipu.

Snad na každý druh skvrn existuje speciální přípravek, na odstranění skvrn z čalounění, z koberců, z prádla či oblečení. Kdo si pozorně přečte návod k použití a přípravek hezky poprosí, měl by skvrnu, kterou má čistit v popisu práce, bez potíží odstranit. Pokud ji ovšem nezpůsobilo něco, pro co nebyl přípravek určen. Můžeme také zkusit odnést oděv do čistírny, i tam však dávají přednost šatům ušpiněným jen tak obyčejně a beze skvrn. Při převzetí je pečlivě prohlédnou a předem odmítnou dát vám jakoukoli záruku, že se jim skvrnu, kterou objevili, podaří odstranit. Umatat se dovede každý, ale čistit skvrny nebaví nikoho. A zdaleka nejvíc člověka trápí nečisté svědomí. Kromě zповědnice neexistuje jiný ověřený prostředek, jak se ho zbavit.

Ze zkušenosti víme, že proti skvrnám, stejně jako proti obtížnému hmyzu a otravným politikům, je lépe zakročit dřív, než se rozšíří a rozmnoží. Drobný rezavý flíček na autě dovede rozežrat celou karoserii. Nepatrná plesnivá tečka dokáže z bílé sváteční košile udělat kroupenatou a vlhká hnědá skvrnka na stránce *Encyclopaedie Judaiky* nezůstane dlouho osamocena. Z hnědého znaménka na zádech se někdy vyklubou melanom. Šedozelená skvrna na listě begonie může věstít, že rostlina začíná hnit a brzy zajde. A skvrny na slunci jsou většinou znamením, jež předpovídá celosvětové problémy.

Vyskytuje se dokonce alergie na skvrny, rozšířená hlavně mezi pečlivými hospodynkami a pořádkumilovnými starými mlá-

denci, kteří neustále úzkostlivě sledují, aby hostovi neukápla ze šálku káva na naleštěnou desku stolu a na světlém koberci nepřistál drobek z máslové sušenky. Jediné, co tuhle nemoc může vyléčit, jsou v případě hospodyně vnučata a v případě starého mládence štěně. Obojí lze obdržet pouze ve výhodném kombinovaném balení: skvrny a radost.

Všechno je záležitostí módy. Byly doby, kdy natržený oděv nebo rozpáraný šev, utržený knoflíček nebo spadlé ramínko podprsenky, kterých jste si všimli až na veřejnosti, vás vyvedly z míry. Dnes se už džíny s dírami na kolenou a roztrpěnými lemy rovnou vyrábějí, aby člověk nemusel čekat, než se obnosí. Zpravodajkám z Bílého domu nebo z Westminsterské katedrály tu a tam vykoukne ramínko podprsenky a rockové hvězdy nechávají zip poklopce schválně napůl rozepnutý, protože je to sexy. Krasavice si nezapínají všechny knoflíčky halenky jen tak pro formu, látka je totiž beztak průsvit-

„Haleluja! Zub drží...“ (str. 15). Kresba A. Sládek.

ná. Zkrátka a dobře z nedostatku, který mohl v minulosti stát ministerského předsedu funkcí nebo způsobit skandál, se dnes stal záměr.

Možná že i skvrny čeká světlá budoucnost. Někdejší pestré červenomodrobílé uniformy královských vojáků nahradily flekaté maskáče, černé flíčky na bílém podkladu se díky psím hrcům a Glenn Closeové staly nejnovějším módním výstředkem a barvy orientálních batikovaných košil se po vyprání často rozpíjí tak, až se v nich původní vzory ztrácejí a mění v beztvare skvrny. První náznaky už zvěstují, že by jednoho dne skvrny mohly přijít do módy. Ale mě už nepotěší. Celý život si s sebou nesu poskvrnu děvčete, které bylo vždycky samý flek: *Už zase sis pokapala tu modrou skládanou sukni?*

Mimochodem, čím dostanu z hedvábného límečku šmouhu od rtěnky?

Horší než objevit na sváteční halence čtvrt hodiny před začátkem recepce flek, je snad jen ulomit si přední zub vpředvečer přednášky pro německé studenty (nebo kdykoli jindy).

Většinu potíží si člověk způsobí sám svými dobrými úmysly. Kdybych hřešila

a dala si třípatrový zákusek se šlehačkovým krémem, nic by se nestalo. Zuby by se do něj zabořily jako noha do čerstvě napoládaného sněhu. Ale protože jsem se zakousla do sezamové biosušky, aniž jsem tušila, že je tvrdá jako kámen, zub se s ní bez varování srazil a rozlomil na dva kousky. Těžko uvěřit, jak může zlomený přední zub během několika vteřin proměnit postarší, poměrně zachovalou ženu v čarodějnicí z *Macbetha*.

Je pátek večer, nazítří ráno se má konat přednáška. Na pohotovost zavolat nemohu, protože nejde o akutní zdravotní, nýbrž o akutní estetický problém. A navíc, svěřit se do rukou neznámého zubaře nejistých kvalit prostě nepřipadá v úvahu. Téměř čtyřicet let už sedávám v křesle doktora Jisraela Sperlinga, který zná každíčký můj zub, jako by byl jeho vlastní, a na věčnou památku u sebe uchovává snímky mé ústní dutiny. Měla bych mu být nevěrná? Nikdy. I tehdy v Kalifornii, kde jsem trávila dva měsíce, jsem amerického zubaře žádala jen o dočasné řešení, abych se pak mohla znovu odevzdat do péče doktora Sperlinga. Ale tahat ho z domu v pátek večer, a kvůli takové prkotině, když mě navíc nic nebolí, to bych se neodvážila.

Musím být vynalézavá. Potřebuji ulomený kousek zuby alespoň dočasně přilepit zpátky na místo. Vteřinové lepidlo mi páchne příliš jedovatě a čert ví, jestli by pak u lékaře šly obě části znovu oddělit, o lepidle na dřevo platí totéž, zbývá jen dceřino lepidlo na nehty. Lze přece předpokládat, že si člověk občas strčí prst s umělým nehtem do pusy, a tudíž by lepidlo v žádném případě nemělo obsahovat arzen. Pokud celou věc odložím až na druhý den ráno, otázka, zda se zub přichytí, nebo ne, mi nedá spát. Musím jednat hned. Haleluja! Zub drží. Několikrát za noc se budím strachy a jazykem rychle otevřuji, jestli jsem úlomek ve spánku nespolkla. Ať žije patron všech zubů! Přilepený úlomek je stále na svém místě. Z bezpečnostních důvodů vylučuji snídani a čaj piju brčkem.

Přednáška o terezínském ghettu pro mladé německé hudebníky proběhne bez potíží, jazykem se čas od času opatrně dotknu zuby. Během přednášky se proti svému zvyku pro jistotu ani jednou nenapiju, a přestože mám sucho v krku, hovořím dál. Dvě věty před vytoženým koncem najednou cítím, jak mi úlomek zuby přistál na jazyku. Jen žádnou paniku! Zakašlat, způsobně si rukou zakrýt ústa, opatrně vyplivnout, a mám ulomený zub v dlani. Na závěr cosi zamumlám a ulehčeně si vydechnu. Nabízí se logická otázka – jak je možné, že mě v mém věku může trápit taková banalita ve chvíli, kdy hovořím o osmaosmdesáti tisí-

cích vězňů vedených na smrt? Proč se neodvažují posluchačům povědět, co se stalo, a odpřednášet s ulomeným zubem jakoby nic? Vždyť téměř dvacetiletým lidem musím beztak připadat jako potomek dávných dob, ať mám ulomený zub nebo ne.

Jediný, komu záleží na tom, jestli mám ulomený zub, jsem ve skutečnosti já sama, když se snažím zachovat fazonu, přestože na tom v mém věku už nesejde.

Svět stojí na prahu války zcela nového druhu, Izrael bojuje s teroristy, a mě vyvede z míry ulomený zub. A tím se znovu dostáváme k neschopnosti spojit život jedince a život většiny. Naprosto triviální věc dokáže zaměstnat moje myšlenky daleko víc než boje a zabíjení na obou stranách. Dotyčný zub už zatím chrání korunku.

Na izraelských hranicích byli dnes k večeru zabiti dva mladí lidé.

RUTH BONDYOVÁ se narodila v Praze a každá z pěti knih, které jí zatím česky vyšly, se sice týká Židů, ale také více či méně Čechů. I to jistě napomáhá k tomu, že dnes u nás patří k nejpřekládanějším izraelským autorům. Samo o sobě by to však nebylo nic platné, kdyby neměla jeden velice vzácný dar: umí vysvětlit a popsat věci, pocity a děje složité a nejednoznačné srozumitelně a přitom věrohodně. Platí to také o jejich historických pracích a tím spíše o žánrech, kde je víc než doma: v publicistice. Potvrzuje to i ve své zatím poslední knize *Drobné útěchy*, z níž je naše ukáзка. Jde o soubor jednadvaceti textů, které autorka označuje jako úvahy. Což je však příliš strohý pojem na to, jak živé a neškolometské ty texty jsou. Tajemství jejich čtenářské přívětivosti, zjevně i tam, kde se mluví o smutných a krutých zážitcích a událostech, je myslím v tom, že se autorka neobrací na čtenáře, ale vede rozpravu sama se sebou. Při takové debatě se člověk vyvaruje velkých slov a patosu, slovní vetěše, nesvádí ho tolik klišé a někdy ani touha se líbit, necítí potřebu se vytahovat a může i trochu bloudit v privatissimu. Bondyová rozpráví sama se sebou o všem možném, jak si to vyžádal čas či nálada, o věcech velkých i drobných, o nebezpečném životě v Izraeli, o knihách a psaní, o potížích se skvrnami na obleku, o sebevraždách, o tom, jak chodí plavat, o zvířatech, s nimiž nechtěně žila... Vedle daru věrohodnosti, o kterém jsme už mluvili, má k dispozici ještě ohebný a nesložité jazyk, schopnost sebeironie a umění propojovat věci vysoké i nízké. To neumí jen tak každý.

(tp)

Ruth Bondyová, *Drobné útěchy*, vydalo nakl. Argo v Praze 2008. Z hebrejštiny přeložily L. Bukovská a M. Fisher. 148 str.

POTÍŽE S EISNEREM

(dokončení ze strany 11)

Pirátské verze *Protokolů* je možné nalézt na internetových stránkách převážně ultrapravicových skupin. Internetový vyhledávač čtenáři nabídne hned na první straně tři verze *Protokolů*: Na stránkách Tomáše V. Odahy, a to hned vedle anglické verze *Protokolů* a knihy *Mein Kampf* Adolfa Hitlera. Další kopie je umístěna na stránkách tzv. Národně vzdělávacího institutu (NVI) ing. Fabiana, nechvalně proslulého zveřejněním seznamu Židů, kteří působí v české politice od roku 1989. Fabianovi věnovaly pozornost i *Britské listy*: „Národně vzdělávací institut je klasická, povrchně maskovaná, národněsocialistická organizace. Její hlavní cíl je šíření takzvané revizionistické myšlenky a ‚výuka‘ místní hnědé mládeže.“ Na stránkách NVI se *Protokoly* nalézají vedle známého antisemitského textu Henryho Forda *Mezinárodní Žid* (International Jew, 1923, česky již 1924), který se na *Protokoly* často odvolává.

Třetí kopii lze najít na stránkách Rádia Islám, kde se objevují i další antisemitské texty. Právě internetová verze *Protokolů* Rádia Islám byla jedním z důvodů, proč se Eisner rozhodl *Spiknutí* napsat. Janišův překlad se bohužel s touto verzí shoduje, stejně jako s verzí Odahovou.

Překladatel a potažmo odpovědní redaktori se neobtěžovali opravit v takto „přejatém“ překladu ani hrubé stylistické nesrovnalosti (jejich rozbor a výčet je mimo záměr tohoto článku), stejně jim zřejmě nedochází, že český překlad *Protokolů* odkazuje na internetové stránky radikálních organizací a tím svým způsobem potvrzuje jejich legitimnost. Tímto „návodem“ na podobné stránky nadále šíří nejen představy o pravosti *Protokolů*, ale spolu s nimi i různé teorie tzv. „revizionistů“ holocaustu, mezi něž patří články francouzského profesora literatury Roberta Faurissona: „Příběh Anny Frankové dokazuje, že holocaust neexistoval“, „Prominentní falešný židovský svědek Elie Wiesel“, nebo příspěvek historika Marka Webera „Holocaust: Vypočlechněme si obě strany“.

Janišův český překlad Eisnerova *Spiknutí* takto proti autorově záměru vede čtenáře k četbě textů, které obsahují otevřené projevy rasové a národnostní nesnášenlivosti a jejichž zveřejňování je trestné. Njde jen o amorální přístup překladatele, svou část viny nesou i odpovědní redaktori Richard Podaný a Petra Královcová a nakladatelství Academia.

MICHAELA NÁHLIKOVÁ

DOBŘÉ ZPRÁVY Z MORAVY

Začátkem června budou zpřístupněny dvě synagogy

Židovské osídlení Strážnice patří k nejstarším u nás; první písemná zmínka se váže k roku 1447, ale Židé se zde usadili již o století dříve. Zabývali se drobným obchodem a řemesly, pozoruhodná je výsada z konce 16. století na pěstování vinné révy. Měli své rabíny, z nichž nejvýznamnějšími jsou Sabataj ben Meir ha-Kohen, zvaný Šach (1621–1663), a Moses Schreiber, zvaný Chatam Sofer (1762–1839). V polovině 17. století stálo ve Strážnici 59 židovských domů, familiantský zákon omezil počet zdejších rodin na 84. Ze staveb židovské čtvrti se dodnes zachovalo 55 domů, mezi nimi i někdejší špitál a mikve. Se čtvrtí bezprostředně souvisí nový židovský hřbitov (asi z pol. 17. století) s 1500 kamennými náhrobků především z 18. a 1. pol. 19. století, mnohdy se zajímavou reliéfní výzdobou a symbolikou. Jako všude i zde ukončila život obce nacistická perzekuce v letech 2. světové války, jíž padlo za obět 154 židovských obyvatel ze Strážnice a okolí.

Počátky strážnické synagogy zůstávají zahalené v temnotách. Nová klasicistní budova (asi z r. 1804) byla vystavěna na pozemku ze tří stran obklopeném hřbitovem, což je u nás ojedinělé. V roce 1870 prošel tempel renovací, na niž navázala výmalba klenby a stěn. Bohoslužby se zde konaly až do r. 1941, kdy nacisté interiér vyrabovali a zničili. Až do r. 1991 budova sloužila jako sklad židlí vyrobených místním státním podnikem. Zhruba od té doby po etapách prováděly postupnou obnovu nejprve Židovská obec v Brně, od r. 2004 Federace židovských obcí v ČR.

Strážnická synagoga je samostatně stojící halová budova obdélného půdorysu se sedlovou střechou a průčelním štítem. Vstup vede z malého náměstíčka přes předší do sálu, v němž je svatostánek umístěn kolmo na osu, uprostřed delší jihovýchodní strany. Ženská modlitebna se do demolice (došlo k ní z neznámých důvodů za války) nalézala v přízemním traktu podél severozápadní stěny, přičemž jí s hlavním sálem propojovalo pět větších oken. Zrcadlovou klenbu sálu a stěny zdobí působivá geometrizující výmalba s rostlinnými motivy, doplněná hebrejskými liturgickými texty. Z vyvýšeného pódia je přístupný svatostánek, kryjící dřevěnou skříň na Tóry. Symetrický rozvrh vstupního průčelí s jemným členěním ovládá štít s unikátními slunečními hodinami, zakončený kamenným desaterem a náznaky postranních věžiček.

POHNUTÝ OSUD

Židovské osídlení v Úsově vzniklo po vypovězení Židů z moravských královských měst, zde z Olomouce a Uničova, v roce 1454, první písemná zpráva se však objevuje až k r. 1564. Počet povolených rodin činil od r. 1726 58, od konce 18. století 111. Od 2. pol. 19. století z Úsova Židé odcházeli za lepšími podmínkami a jejich počet rychle klesal. Tragédii 2. světové války přežil z již jen hrstky židovských obyvatel jediný, básník a spisovatel Vlastimil Artur Polák (1914–90), jehož osud

Opravená synagoga v Úsově. Foto Jaroslav Klenovský.

a dílo připomíná skromná pamětní deska na rodném domě.

Pozoruhodný a velmi dobře zachovaný celek představuje v Úsově nová židovská čtvrť, jejíž čtyři uličky vybíhají paprskovitě z konce náměstí (čtvrť byla totiž po dobytí městečka Švédý v r. 1643 přesunuta do nové polohy). Areál čtvrti, lidově nazývané „kchila“ (z hebr. *kehila*), je jediný v republice, který má dodnes samostatné katastrální území. Z původních 49 domů se zachovalo 35, dosud stojí někdejší obecní dům, škola, špitál a hřbitov s novorománskou obřadní síní a tisícovkou náhrobků (pol. 17. století–30. léta 20. století). Symbolika použitá při výzdobě náhrobků doznává mimořádné zajímavosti kombinací použitých motivů.

Synagoga v Úsově měla pohnutý osud. V poloze nové židovské čtvrti byla vystavěna pravděpodobně v r. 1688; po konfliktu, který v r. 1721 vyvolal přímo v synagoze místní katolický duchovní, musela být na příkaz úřadů pobořena. Bohoslužby se směly konat jen po domech v malých provizorních modlitebnách. Prosby židovské obce o znovuzřízení synagogy vyslyšel až císař Josef II. r. 1783; o rok později byla

stavba v klasicistním slohovém pojetí dokončena. V roce 1938, den po křišťálové noci, místní nacisté zdemolovali vnitřní zařízení chrámu. Po válce chrám koupila a adaptovala pro bohoslužebné účely Českobratrská církev evangelická. Počátkem 90. let budovu odkoupila zpět soukromá osoba pro Židovskou obec v Olomouci a ta ji začala po etapách opravovat; v r. 2002 přešlo břímě povinností na Federaci židovských obcí v ČR.

Úsovská synagoga stojí dnes osamočene přibližně uprostřed někdejšího ghetta. Je to halová stavba s valbovou střechou, členěnou průčelní fasádu završuje kamenné desatero. Portálem se vstupuje do před síně a odtud po schůdcích dolů do hlavního sálu. V ose východní stěny, přístupná z vyvýšeného pódia, se nalézá schránka na Tóry. Schodiště na ženskou galerii bývalo původně ve hmotě sousedního rabínského domu, po jeho demolici se muselo uvnitř zřídit strmé dřevěné schodiště. Sál zakončují dvě pole českých kleneb, které pokrývá rokoková výmalba s ornamentálním a rostlinným dekorem, motivy váz a praporeců a pokračující na stěnách hebrejskými liturgickými texty.

PO PATNÁCTI LETECH

Oprava obou synagog se pro nedostatek prostředků protáhla na téměř 15 let, což mělo své negativní důsledky. Přesto se nakonec podařilo za pomoci obou měst, příslušných okresních a krajských úřadů, ministerstva kultury, NFOH, ČNFB a fondu Hanadiv památky opravit a restaurovat (restaurace vnitřní výmalby je dílem akad. malíře Václava Holoubka). Špatně se sčítají výdaje před 10–15 lety a dnes, ale celkově lze odhadnout, že oprava každé z památek stála asi 10 milionů Kč. Synagogy budou sloužit k muzejním nebo obecně kulturně-společenským účelům. Ve Strážnici ji bude provozovat městské muzeum, v Úsově občanské sdružení Respekt a tolerance, které připravilo stálou muzejní expozici.

Slavnostní zpřístupnění synagogy ve Strážnici, spojené s odhalením desky obětem holocaustu, se uskuteční 5. 6. v 16 hodin. Synagoga v Úsově bude zpřístupněna 8. 6. ve 14 hodin. Návštěvníci jsou srdečně zváni.

JAROSLAV KLENOVSKÝ

PŘED ŠEDESÁTI LETY

Diskuse s pamětníky na Jom ha-acmaut

K bohatému programu akcí k letošnímu 60. výročí izraelské nezávislosti přispěla i Česká unie židovské mládeže, jež 8. května v jídelně Židovské radnice s podporou ŽOP uspořádala diskusi o sionistickém hnutí v Československu, alijs v letech 1945–1950 a o čl. vojenské pomoci rodícímu se židovskému státu.

PŘES SIBIŘ, TEREZÍN, OSVĚTIM

Politolog dr. Marek Čejka z brněnské Masarykovy univerzity stručně pohovořil o ideologické různorodosti sionistického hnutí a politické scény rodícího se Izraele. Historička dr. Kateřina Čapková z Institutu Terezínské iniciativy navázala zajímavým exkurzem do specifické historie sionistického hnutí v různých částech Československa. Poté přišli na řadu pamětníci, kteří nás seznámili se svými osudy.

Nori Harel (pův. jménem Norbert Kurzberg) se narodil roku 1929 v německé Bochumi; po nástupu nacismu se rodina uchýlila do Českého Těšína. Po polském záboru se Norbert s otcem a bratrem vydali do Palestiny. Cíle nedosáhli – po zadržení sovětskými orgány čekala Kurzbergovy cesta na Sibiř a do Kyrgyzstánu. Poté, co tatínek zemřel na tyfus a bratr padl u Stalingradu, zůstal Nori ve středoasijském kolchozu sám. Po strastiplné cestě do Těšína zjistil, že jediný z rodiny přežil válku jeho strýc. Nori prošel kurzem leteckých mechaniků v Liberci a roku 1949 zakotvil v Izraeli, v jehož letectvu strávil na třicet let a dosáhl hodnosti plukovníka. Paní **Eva Chefer** (původně Mětinová) se narodila v Třinci; pochází ze smíšeného manželství. Ani v Terezíně, kde strávila tři roky, ani po válce k sionismu nijak netáhla; Evin příchod do Izraele s Haganou v lednu 1949 (do vojenských operací již nezasáhla) byl motivován osobními důvody i negativním postojem k poúnorovému režimu. Výtvarnice **Michal Efrat** (Evelína Šlachetová) pochází z Ostravy. Od dětství byla aktivní v hnutí Blau-Weiss (Tchelet Lavan); když však nastaly těžké časy, postavili se rodiče (podle Michal „Salonzionisten“) proti alijs. Následovala deportace do Terezína, kde Evelína sdílela obydlí s dalšími účastnicemi nyní sjednoceného sionistického hnutí – „šalomáky“. Prošla Osvětimí, Blechhammerem, Hamburkem, belsenským peklem; přišla prakticky o celou rodinu. Z Československa odešla roku 1949; dodnes žije v kibucu Givat Chajim Meuchad. Ve svém emocionálním vstupu připomněla Michal

i smutné stránky života nových přistěhovalců. Jak říká, „chodila jsem celý rok s dlouhým rukávem“. Situaci přeživších v tehdejší izraelské společnosti shrnula slovy: „My jsme chápali je, ale oni nechápali nás.“

ČTVRT MILIONU UPRCHLÍKŮ

Promítání dobového filmového materiálu provázal komentářem Martin Šmok. Připomněl působení organizace Bricha, která prováděla přechod židovských běženců přes naše území, a zdůraznil roli Jana Masaryka i představitelů bezpečnostních orgánů. Jakkoli zde hlavní roli hrály spíše zjištěné motivy (finance na platby za povolení tranzitu poskytoval americký Joint), umožnila tehdejší politika čl. orgánů ignorující protesty Londýna průchod více než 250 tisíc Židů zejména z Polska zasaženého poválečnou vlnou antisemitismu. Obdobně dramatická byla akce na záchranu Židů z Maďarska, jehož komunistický režim roku 1949 zastavil vystěhovalectví do Izraele. Při maďarské Bricha se významně zapsalo hnutí Hašomer Hacair, jež bylo zejména na Slovensku dominantní složkou sionistického hnutí a sehrálo zásadní roli během SNP. Mezi promítanými snímky z prostředí hnutí byly i fotografie zapůjčené Ctiborem Rybářem, který za války patřil k vedení Hašomeru na Slovensku; po válce se jako mnozí „chaverim“ vydal cestou komunismu.

Blok o čl. vojenské pomoci zahájil svým vstupem **Michael Lax** (původem z Brna) z archivu Izraelských obranných sil. S komentářem Noriho Harela jsme pak mohli zhlédnout zajímavý film o historii izraelského letectva i fotografie z Noriho osobního archivu.

V následující diskusi nás Eva a Michal seznámily s životem v kibucu. Smutného aspektu války za nezávislost se dotkla Michal: „Tam poslali lidi, kluky, kteří se mnou byli v Terezíně. Přijeli do země, naložili je na nákladák, dali jim pušku do ruky a hnali je na Latrun.“ Michal kritizovala i vytváření hrdinských mýtů, jemuž se nevyhnulo ani sionistické hnutí: připomněla tragické osudy mladých výsadkářek vyslaných z Palestiny do nacisty okupované Evropy.

Děkujeme vzácným hostům a všem, kdo vydrželi čtyři hodiny diskusního maratónu. V den významného výročí se za to mohli dočkat odpovědi na řadu otázek k epoše, jež je i nedílnou součástí dějin naší komunity.

DANIEL PUTÍK

CO JE JISTÉ, A CO NE

Na straně 163 té skvěle prodávané knížky se píše: „Jako první jsem spatřil ceduli s nápisem: ‚zneuctila jsem svoji rasu‘ a pak hrůzně sešklebený obličej mladé ženy s vyboulenýma očima... Dnešní večer jistě budou ve městě k vidění tisíce pověšených ženských těl se stejným plakátem na krku. Byly to ženy, které se provdaly nebo žily s černochoy, Židy nebo jinými ne-bílými muži.“ O stránku dál autor, modla neonacistického hnutí Američan William Luther Pierce, popisuje, jak vojáci vyvlékají lidi na ulici: „Pokud šlo o ne-bílé, včetně Židů i těch, kteří tak jen vypadali, ti byli spěšně zformováni do pochodových kolon a nastoupili cestu bez návratu do kaňonu v pohoří na sever města.“

Kniha *Turnerovy deníky* má 209 stran. Můžete se v ní dočíst o množství exekucí, nalézt detailní popisy brutality a pokochat se líčením jaderných úderů. Prozíraví příslušníci Organizace jimi vyhledali odpůrce bílé rasy, a tak ovládli svět. Bílá elita lidstva měla k rozhodnému jednání dobrý důvod, o němž knížka také hovoří. Organizace rasově čistých se rozhodla jednou provždy skoncovat se Systémem – prohnílým a zkorumpovaným společenstvím humanistů a liberálů, v němž není rozdílu mezi pravičáky, konzervativci a radikály zleva. Organizaci se hnuší křesťané a méněcenní černoši, ale především jsou jí odporní škůdci všech škůdců Židů. S těmi se již, jak se v knize píše, „pustili do nelítostného boje“ Němci, ale bílí tuto „šanci k záchraně“ nevyužili.

Někteří soudí, že tato kniha, vydaná v USA a kromě České republiky odmítnutá všude v Evropě, propaguje rasismus a antisemitismus. Proto by měla být zakázána. Politologové a soudní znalci mají za to, že poslouží neonacismu, a označují ji za nebezpečnou. Vazba na neonacisty se ostatně rýsuje: Česky byla zatím kniha přístupná jen na neonacistickém serveru. Právnick T. Sokol, který před časem úspěšně hájil vydavatele českého vydání *Mein Kampf*, ovšem k úvahám o možné represii obecně poznamenal, že nakladatelé je třeba dokázat, že knihu vydal, aby šířil myšlenky neonacismu. Jenže nakladatel tvrdí, že dílo publikoval, „aby mezi lidmi vzrostlo odhodlání proti neonacismu“. Takže soudím, že k postihu nedojde, a na tři čtvrtě milionu korun, které může prodej knihy přinést, je doma. Ale nepředbíhejme. Podle tisku se případu chopil Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, který jej předal pražské policii. Ta sice prý o ničem neví, ale to se časem vyřeší.

Opustíme i protichůdné názory na jednu knížku, držme se toho, co je naprosto jisté. Zatímco se takto a jinak psalo a hovořilo, dva hajlující skinheadi ve Strakoncích pobodali mladíka. Vyříkovali „Židi do plynu“, mladík je okřikl. Teď leží v brněnské nemocnici ochrnutý na horní polovinu těla a jednu nohu.

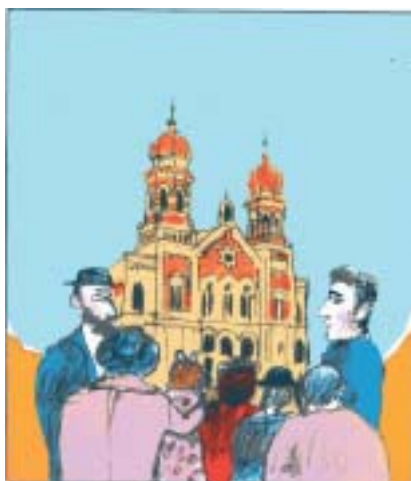
(Psáno pro *Rch a Rádio Česko*; text byl redakčně krácen.)

LEO PAVLÁT

REDAKTORŮV SEN ... a další události

/Vybráno z českého tisku/

Média (např. Pelhřimovský deník, 13. 5.) referovala o tom, že ve Varšavě zemřela Irena Sendlerová (98), která za války zachránila život asi 2500 židovských dětí. ■ Média (např. Prima TV, 19. 5.) se i tento měsíc zajímala o „speciální vlak, který v dobových vagoncích, jež kdysi sloužily k deportacím slovenských Židů“, jezdí po Čechách a připomíná holocaust. ■ Mladá fronta Dnes (15. 5.) zaznamenala, že se po více než 60 letech vrátily náhrobky ze židovského hřbitova v Hlučíně na své místo. Tentýž den deník přinesl obsáhlý referát o výsledcích výzkumu oxfordského genetiky Bryana Sykese, jenž zjistil, že 95 % obyvatel Evropy nese společné znaky sedmi žen, které nazval „sedm dcer Eviných“. Genetické znaky jedné z pramatek, jež má šest procent Evropanů a jsou časté v prostředí aškenázských Židů, se utvářely před 15 tisíci lety. ■ Lidové noviny (9. 5.) připomněly pozoruhodný osud polského politika, vězně dvou totalitních režimů, vojáka v podzemní armádě, člena odbojové skupiny, která za války pomáhala Židům, uznávaného historika Wladysława Bartoszevského. „Lidi s takovým životopisem se najde jen hrstka, v Čechách bychom žádný protějšek asi nenašli,“ píše autorka článku. ■ Média, např. ČRo-Plzeň (11. 5.), referovala o „koncertu pro všechny, kteří nezůstali lhotejní“ v plzeňské Velké synagoze, který pořádali společ-

ně Židů a křesťanů. Koncertu se zúčastnili mj. rabín Sidon a biskup Radkowský. ■ Pod titulkem „Ti, kteří ulehčili hospodyním“ se rozepsala MfD (10. 5.) o významné vídeňské rodině Mautnerů, původem ze Smiřic. Jeden z jejích členů, Abraham Ignác Mautner, zavedl v Rakousku-Uher-

sku průmyslovou výrobu lisovaného droždí. Byl za to (po konverzi) povýšen do šlechtického stavu. ■ Vyznání švédskému režisérovi pod titulkem „Světlá záře Bergmanova vesmíru“ publikoval týdeník Týden (5. 5.). Připomíná mj. scénu z Bergmanova filmu *Fanny a Alexander*, v níž Isaak Jacobi zachraňuje děti „ze zajetí nelidského otčima, biskupa Vergéruše“. ■ „Břeclav se až donedávna chovala ke svému židovskému odkazu macešsky,“ píše Nový život (22. 5.). „Teď má historii Židů připomenout velká výstava v městském muzeu, plánuje se oprava místního hřbitova apod.“ ■ Pod lákavým titulkem „Nápisy v synagoze vydaly svá tajemství“ referoval Moravský sever – týdeník (20. 5.) o tom, že v Úsově bude otevřena synagoga z 18. století, která se opravovala třináct let. ■ Média publikovala řadu komentářů, analýz, reportáží, rozhovorů a dalších textů věnovaných 60. výročí vzniku Státu Izrael. Někteří autoři se nevyhnuli kritickému pohledu na politiku Izraele. Zajímavou debatu vyvolal redaktor LN a historik P. Zídek, který použil metody „kontrafaktuální historie“ (lidově „co by bylo, kdyby...“) k tomu, aby došel k závěru: „Bez československých zbraní by Izrael pravděpodobně nevznikl. Nebylo by to ale pro svět nakonec lepší?!“ („Proč pomáhat Izraeli“, Lidové noviny, 10. 5.) Článek vyvolal ostré odpovědi mj. ředitele ŽMP (LN, 20. 5.) a předsedy ŽOP (LN, 15. 5.), kteří nařkli Zídka ze zaujatosti a antisemitských postojů. „Každý kritik Izraele není antisemita. Izraelský politik Natan Ščaranský nicméně přisuzuje antisemitismus těm kritikům Izraele, kteří Židům upírají právo na vlastní stát, demonizují jej či posuzují podle jiných měřítek než ostatní státy. Velice doporučuji podívat se na Zídkovy texty z tohoto hlediska,“ píše ředitel ŽMP. Zajímavě se k věci vyjadřuje komentátor B. Doležal v Neviditelném psu (20. 5.): „Zídek hájí v LN proti předsedovi židovské obce právo položit si otázku, jak by vypadaly dějiny Blízkého východu bez Izraele... Nedovedu se zbavit dojmu, že takové otázky se kladou jako předmostí k závěru, že se tedy nic tak strašného nestane, když takový zmetek dějin pohrbíme nebo necháme pohřbít. Kdysi byla např. v Německu populární teorie, že Československo bylo historickým omylem... Řekl bych, že kontrafaktuální historie nejenže nemá žádný smysl, ale je zároveň kontraproduktivní, protože sklouzává do alibis-

mu.“ ■ „Mým hrdinkám je od 77 do 105 let, byla jsem s nimi šťastná, přestože třeba návštěva Osvětlemi byla zoufale deprimující... Nějak jsem z toho onemocněla,“ řekla mj. Berounskému deníku (14. 5.) dokumentaristka Olga Sommerová o svém novém filmu *Sedm světél*, rozhovoru se sedmi židovskými ženami, které prošly

Kresby Antonín Sládek.

šoa. ■ Pod titulkem „Švédský hrdina, který zachránil za války 15 tisíc Židů před smrtí, zahynul později v sovětském zajetí“ otiskl Českobudějovický deník (7. 5.) článek o jedné z „velkých postav 20. století“, švédském diplomatovi a šlechtici Raoulovi Wallenbergovi, jeho záchranné misi v Budapešti a krutém osudu. ■ Recenzi knihy pražského rodáka H. G. Adlera věnované terezínskému ghettu publikoval týdeník Respekt (19. 5.). ■ Český rozhlas 6 (10. 5.) vysílal – měsíc po její smrti – rozhovor s překladatelkou Kateřinou Pošovou. ■ LN (6. 5.) referovaly o slovenském arcibiskupovi Sokolovi, který sloužil mši za Jozefa Tisa. ■ Pod titulkem „Říkali mu Hagan“ otiskl deník Právo (3. 5.) rozhovor s Františkem Krausem (82), který sleduje jeho pestré osudy: za války herežník v Terezíně aj., v r. 1948 bojovník Hagany v Izraeli, pak v Praze odsouzen k 22 letům za údajnou špionáž pro Izrael. Za podpis spolupráce s StB ho po sedmi letech pustili. Spolupráci znovu obnovil v 80. letech, když pracoval na židovské obci. ■ Jedním z témat, k němuž se česká média (např. LN, 28. 4.) často vrací, je povaha činu Oskara Schindlera a jeho charakter. ■ Český rozhlas 6 (8. 5.) vysílal obsáhlý rozhovor s Fedorem Gálem, který se narodil v březnu 1945 v terezínském ghettu. ■ „Proti Evropské unii byly Varšavská smlouva nebo RVHP normální, nezapupné, nearogantní instituce,“ řekl mj. Magazínu Dnes (22.4.) europoslanec a bývalý ředitel TV Nova Vladimír Železný u příležitosti výstavy svých fotografií z Izraele.

(tp)

IZRAEL: Šedesátiny bez romantiky

Romantiku vytěšňuje až příliš střízlivá realita. Takový byl rozdíl mezi izraelskými padesátinami a šedesátinami. Připomněly to mediální ohlasy v Izraeli i ve světě, hlavně ve Spojených státech, a také reakce na postoje státníků, hlavně George Bushe, kteří se v Izraeli sešli při příležitosti šedesátého výročí nezávislosti.

JAKO PŘED 3000 LETY

Když tu atmosféru líčil v listu *The Washington Post* nositel Pulitzerovy ceny Charles Krauthammer, zalovil hluboko v nostalgii. Thomas Jefferson, autor Deklarace nezávislosti a třetí prezident USA, byl prý fascinován deseti ztracenými kmeny Izraele a domníval se, že na Velkých planinách by na ně mohli narazit pionýři Západu. („Jaká blízkost mezi náboženskými ceremonii indiánů a Židů.“) Nenařazili.

Jejich zmizení v mlhách historie není podle Krauthammera záhadou, nýbrž normou, pravidlem pro všechny poražené, zničené a rozptýlené komunity starověku. Jedinou výjimkou je zázračný příběh spásy a návratu po téměř dvou tisících letech. Tento zázrak se odehrál před 60 lety, když se do své původní domoviny vrátili dva zbývající kmeny Izraele, Juda a Benjamin, později známé jako Židé.

Vznik Státu Izrael v úhru znamenal více zázraků. Patří sem obnova židovské suverenity, vznik první židovské armády od dob antického Říma i jediný zaznamenaný případ obnovení již mrtvého jazyka – hebrejštiny, dnes úřední řeči sedmimilionového státu. Historička Barbara Tuchmanová to shrnula velkoryse: „Izrael je jediný národ na světě, který si vládně sám na témže území, pod tímž názvem, s tímž náboženským vyznáním a tímž jazykem, jako činil před třemi tisíci lety.“

Ale Charles Krauthammer hned nostalgii krotí a přechází k realitě. Zatímco romantické argumenty nacházely ohlas v prvních dekádách existence Státu Izrael, dnes jsou považovány za naivní, anachronické, ba necitlivé, za sionistický mýtus, který má zakrýt skutečný příběh, tedy palestinskou verzi vyprávění. Na tom není nic špatného, neboť druhá strana tuhle verzi

nezná. Problém však spočívá v tom, že palestinská verze překrucuje příčinu vlastní tragédie. Tou příčinou je už šedesát let arabské odmítání židovského státu v jakékoliv podobě a velikosti, spočívá-li na území, které si Arabové nárokují.

Dnešní stav neilustruje romantika ztracených kmenů, ale pohled na Gazu tři roky po stažení Izraele. „Žádná izraelská okupace, žádná osada, jediný zanechaný Žid,“ píše Krauthammer. „Palestinská odpověď? Neustálé ostřelování raketami zabíjející a mrzačící Izraelce. A příčina tohoto ostřelování, jak ji vyhlásila palestinská vláda sídlící v Gaze? Samotná existence židovského státu.“

V tomto pohledu není zločinem Státu Izrael jeho politika, ale samo trvání na

Romantiku vytěšňuje až příliš střízlivá realita. Foto Matěj Stránský.

vlastní existenci. Mír nastane v den, kdy se Arabové – a Palestinci zvláště – kolektivně rozhodnou přijmout existenci židovského státu, jako se to už zdařilo s Egyptem a Jordánskem. Do té doby žádný „mírový proces“ k ničemu nepovede.

NEJDE O HRANICE

K témuž zjištění dochází redakční úvodník listu *The Jerusalem Post*, i když si odpouští romantiku ztracených kmenů. „Je to o hranicích?“ zní jeho titul v klišovitém českém překladu a letité klišé žurnalistiky říká, že titulek s otazníkem evokuje odpověď „ne“. Svátá pravda.

Bushova administrativa v Jeruzalémě zopakovala, že by byla ráda, kdyby se do konce roku podařilo uzavřít mírovou dohodu mezi Izraelem a Palestinci. Shodnou-li se prý Izrael a Palestinci na hranici mezi židovským a arabským státem ve Svaté zemi,

všechny ostatní problémy – Jeruzalém, osady, okupace, uprchlíci – se s tím svezou. Jenže taková úvaha předpokládá, že Palestinci považují konflikt s Izraelem primárně za hraniční spor. „Kéž by tomu tak bylo,“ povzdychne si pisatel úvodníku.

Styl editorialem připomíná některé pasáže Hagady cyklicky opakující fráze. Namísto „nám by to bylo stačilo“ však čteme „Arabové řekli: to není o hranicích“. Tak tomu bylo už v roce 1921, když mapa britského mandátu rozdělila Svatou zemi na Předjordánsko a Zajordánsko. Bylo to tak v roce 1937, když Peelova komise vedla hranici mnohem blíže ke Středozemnímu moři a Židům nabízel pás kolem Tel Avivu a část Galileje. Bylo to tak 29. listopadu 1947, když Valné shromáždění OSN přijalo rezoluci č. 181 o rozdělení Svaté země a vzniku dvou států – židovského a arabského. To není o hranicích, znělo arabské odmítnutí. Tehdy nebyl ani rozdělený Jeruzalém, ani osady, ani uprchlíci, ani hranice, a přesto Arabové zaútočili.

ani okupace, ani uprchlíci, ani hranice, a přesto Arabové zaútočili.

V červnu 1967, po šestidenní válce, přišla okupace, leč Izrael nabízel výměnu „území za mír“. Marně. V srpnu 1967 arabská lidstva v Chartúmu odsouhlasila proslulá „tři ne“ – ne míru s Izraelem, ne vyjednávání s Izraelem, ne uznání Izraele. To opravdu nebylo o hranicích.

Když o dekádu později Izrael uzavřel mír s Egyptem, problémem nebyl průběh hranic.

A dokonce když v červenci 2000 premiér Ehud Barak nabídl v americkém Camp Davidu životaschopný palestinský stát, Jásír Arafát odpověděl intifádou al-Aksá, sebevražednými atentáty. Arafátovi nešlo o hranice.

Zatímco Izrael se průběhem budoucí hranice už podrobně zabývá, uzavírá *The Jerusalem Post*, Palestinci teprve musí deklarovat, že jejich spor s námi je o hranici, a musí akceptovat, že Izrael má právo na existenci jako židovský stát. Učiní-li tak, ostatní problémy se s tím už svezou.

Skeptičtější brýle nasadil i Bradley Burston, bloger listu *Ha'arec*. Píše, že ve srovnání s 50. výročí nezávislosti panuje dnes ve Svaté zemi menší naděje v nějaké řešení: „Nejprve jsme přestali věřit v sílu míru. Pak jsme přestali věřit v sílu války. My, Izraelci i Palestinci, jsme ve stavu nezvyklé ztráty ideálů.“ Ano, romantika skončila.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Před **60 lety**, koncem jara roku 1948, zajímala světové židovské společenství jedna jediná věc: jestli přežije Izrael. Že jde znovu, jen pár měsíců po konci světové války a hrůzách šoa, o bytí a nebytí, to bylo jasné každému. V Československu šlo před **60 lety** také o krk, ale viděl to jen málokdo. Pokud jde o Židy, není to tak nepochopitelné: komunisté slibovali, že pod jejich vládou zmizí příčiny i následky protižidovské nenávisti a lidé si budou rovni. Kdo by tomu nechtěl po tom všem ponižování, okrádání a vraždění věřit?

S odstupem více než půl století se může zdát, že bylo všude kolem dost náznaků, dokladů a svědků toho, že komunisté lžou a že se přetvařují. Pokud člověk nechtěl věřit konzervativním myslitelům a žurnalistům, mohl naslouchat těm zleva. A kdo jim nevěřil, mohl se zeptat „optantů“ z Podkarpatské Rusi, kteří měli štěstí, že jim bylo dovoleno – nakrátko – uprchnout před sovětským režimem do Československa. Mohli se jich zeptat, kam zmizeli Osip Mandelštam a Isaak Babel, jak bylo v gulagu? A proč utíkají z ráje?

Židům, kteří se právě vrátili z koncentračních táborů nebo z emigrace, mohlo být přece divné, proč se restituce majetku, který jim ukradli nacisté, tak protahuje. Už v roce 1947 mohli nahlédnout do budoucnosti a sledovat štvani na Emila Beera, kterému odbory v čele s A. Zápotockým v roce 1947 zabránily převzít rodinnou továrnu ve Varnsdorfu. Beerův případ je modelový. Komunisté pro své záměry neváhali využít obecnou nechuť k vracení arizovaného majetku, nenávisť k Němcům a vždy pohotové antisemitské nálady. Nebyli v tom ovšem sami, v r. 1969 publikoval historik T. Pasák depeši nekomunistické odbojové skupiny londýnské vláde, z níž stojí zato citovat: „*Antisemitismus bude patrně jediná věc, kterou si z nacistické ideologie částečně osvojíme. Naši lidé sice nesouhlasí s bestiálním způsobem vybíjení Židů, přitom se však domnívají, že většinu Židů patří to, co se děje. V novém státě naši lidé... vůbec nepomýšlí na to, že by se Židům mělo vrátit, byť i částečně to, oč přišli při německém řádění. Něco podobného by znamenalo postup proti veřejnému mínění.*“

Komunistický režim dovedl myšlenku z protektorátního močálu k dokonalosti a jen se dostal k politické moci, rozjel, teď zase po sovětském vzoru, generální útok na soukromý majetek, nejen židovský. Zvládl to rychle a po volbách 30. května měl už moc zcela ve svých rukou. Pomohla mu k tomu média, i židovská. Poslech-

něme si třeba, co se píše v předvečer voleb, koncem května **před 60 lety**, v „Provolání Svazu Čechů židů“ (s podtitulkem „Bílý lístek je vstupenkou imperialistů a jejich předvoje nacistů do naší republiky“): „*Po dlouhých letech utrpení nám dala nová lidově demokratická republika možnost klidně a bezpečně žít. Máme stejné možnosti jako všichni ostatní občané zařadit se a uplatnit v politickém, hospodářském a kulturním životě státu. Židé se skutečně stali rovnoprávními občany... Gottwaldova vláda bojuje neúprosně proti všem zbytkům antisemitismu. Antisemitismus je nástrojem v rukou reakce, která se vždy snaží odvrátit hněv lidu od sebe na Židy. V naší republice jsme skoncovali s reakcí i se všemi průvodními zjevy, které*

jsou odsouzeny k odumírání a zániku.“ Za pár měsíců přišly procesy...

Citované svolání otiskl Věstník ŽNO č. 21. Ještě několik týdnů předtím to byl trochu chaoticky vedený, ale jinak normální, slušný časopis, který neváhal kritizovat, co se mu nezdálo, dal se číst, psal česky. Jeho proměnu v odpadní koš frází a lží je dobré vidět na vlastní oči. Že se komunistům, poučeným Goebbelsem a Stalinem, povedlo média zglajchšaltovat, není tak divné jako fakt, že se to povedlo skoro ze dne na den (od V. Klemperera víme, že tomu bylo podobně v r. 1933 v Německu). Z toho jde strach. Proto bylo tak důležité, že **před 40 lety**, v roce 1968, byla zrušena cenzura (z toho krátkého okamžiku pak žila společnost dalších dvacet let), proto bychom měli asi víc naslouchat lidem, kteří varují před glajchšaltováním médií, jež s sebou nese jejich rychlá bulvarizace.

TOMÁŠ PĚKNÝ

CO NOVÉHO VE VÍDNI

Už od počátku května je ve Vídni k vidění výstava fotografa Davida Rubingera *60 let Státu Izrael*. Autor se narodil 1924 ve Vídni, v roce 1939 odjel do Palestiny; byl se svým fotoaparátem svědkem založení židovského státu a jeho historie. Od roku 1954 fotografoval pro *Time/Life*, od 70. let měl smlouvu s časopisem *Time*. Rubinger vystavoval ve Vídeňském židovském muzeu již v roce 1994, letošní výstava představí šedesát snímků, z nichž každý přiblíží jeden rok z dosavadní existence státu. Výstava na náměstí Judenplatz potrvá do začátku letošního září.

Ještě před prvním výkopem evropského fotbalového šampionátu bude ve Vídni otevřena výstava *100 Jahre „Hoppauf Hakoach“*, která připomene slavnou minulost židovského sportovního spolku Hakoach. (K vrcholům jeho existence se počítá zápas, v němž Hakoach v září 1923 porazil West Ham United 5:0.) Před několika lety dostal Hakoach v rámci restitučního řízení náhradou za arizované hřiště areál v Prátru. Chce ho využít pro sport a volný čas, v blízkosti areálu vyrostou také nové budovy školy Zwi Perez Chajes-Schule a centra Maimonides.

Výstavu *100 Jahre „Hoppauf Hakoach“*, v níž se soustředily exponáty ze soukromých sbírek a sportovního muzea Pierre Gildesgame Maccabi Sports Museum Izraeli, je možno ve vídeňském židovském muzeu zhlédnout do 7. září. (com)

ŽIDOVSKÝ FILM V BARCELONĚ

Ve dnech 27. května až 6. června se koná už 10. ročník Barcelonského festivalu židovského filmu, na němž bude ve španělské premiéře uvedeno patnáct celovečerních, dokumentárních a krátkometrážních filmů. Mezi dokumenty je například švýcarský hraný snímek Richarda Dinda *Wer war Kafka* (Kdo byl Kafka) nebo „road movie“ italského režiséra Davida Ferraria *La strada di Levi* (Leviho cesta), kde se konfrontují zážitky spisovatele Prima Leviho z jeho desetiměsíčního návratu z Osvětími v roce 1945 do rodného Turína se současností země, jimiž tehdy prošel. Tématem argentinského krátkometrážního filmu *15 años sin vos* (15 let bez tebe) je teroristický útok na sídlo izraelského velvyslanectví v Buenos Aires ze 17. března 1992 pohledem těch, kteří ho přežili, a rodinných příslušníků obětí. Doprovodné akce barcelonského festivalu tvoří přednášky o historii jazyka jidiš, o sefardské literatuře posledního století a o moderní a současné hebrejské literatuře. (jk)

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1)

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ V pondělí **2. června** v 18.30 zveme na písničky a trochu šprochu s **Rudolfem Pellarrem** za klavírního doprovodu prof. Milana Jíry.

■ V úterý **3. června** v 15.00 se můžete těšit na zpěvačku **Petru Černockou**.

Káva o čtvrté

■ Ve středu **4. června** od 15.00 se koná setkání s **Vlastimilem Ježkem**, ředitelem Národní knihovny ČR, při němž mj. uvidíte digitální projekci nové budovy NK Jana Kaplického.

■ Ve čtvrtek **12. června** v 15.00 mezi nás zavítá **Jana Hybášková**, předsedkyně mezi-parlamentní delegace Evropského parlamentu pro vztahy s Izraelem.

Připravil a moderuje Honza Neubauer.

ŠAVUOT 5768

■ Zveme děti i rodiče na menší oslavu velkého svátku Šavuot do jídelny ŽOP. Koná se v neděli **8. června** od 15 hodin. Děti z divadla *Feigele* vám přiblíží příběh o darování Tóry, promluví pan rabín a také si trochu zapíváme. Přijďte, těšíme se na vás. v77

100 LET THEODORA HERZLA

■ V přízemí Spolkového domu Jáchymova 3, Praha 1 je do **11. července** přístupna výstava k 60. výročí vyhlášení nezávislosti Státu Izrael. Výstava připomíná sto let od úmrtí zakladatele sionismu Theodora Herzla, počátky a současnost židovského státu. Pořádá ji Masorti ČR a Židovská agentura v ČR s podporou World Zionist Organization. (Otevřeno denně mimo svátky a víkendy 9–21 hod. Vstup volný.)

KONCERT V DĚČÍNSKÉ SYNAGOZE

■ Dne **12. června** od 18 hodin pořádá děčínská obec pod záštitou izraelského velvyslanectví a hejtmana Ústeckého kraje ing. J. Šulce v děčínské synagoze slavnostní koncert k 60. výročí založení Izraele.

SYNAGOGA V JIČÍNĚ SE OTVÍRÁ VEŘEJNOSTI

■ Dne **19. června** ve 12 hodin se v Židovské ulici v Jičíně uskuteční slavnostní otevření synagogy. Slavnost zahájí předseda ŽOP František Bányai a starosta města Jičina ing. Martin Puš. Otevření synagogy je spojeno s krátkým kulturním programem a občerstvením. Účinkují Markéta Stivínová (flétna) a Tomáš Ille (kytara). Pro širší veřejnost je na následující den **20. června** od 18 hodin před synagogou připraven koncert skupiny Trombenik.

NEZNAMÝ MICHEL FINGESTEN

■ Do **31. srpna** je v Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3, Praha 1) otevřena výstava obrazů, grafik a exlibris Michela Fingestena (1884–1943), v jehož pozoruhod-

KULTURNÍ POŘADY

Michel Fingesten, Červený dům s cestou, 1927/28. né tvorbě se odráží vliv secese, expresionismu a kubismu.

NOVÝ LITERÁRNÍ VÝLET

■ Nejnovější literární výlet Evžena a Zuzany Brikciusových je věnován 90. výročí vzniku Československé republiky, ale jako každá z řady jejich předchozích akcí se dotkne i židovských témat a osobností (zde budou výletníci mj. svědky setkání Maxe Broda a Franze Kafky v pražském Café Imperial). Literární výlet s piknikem začíná **16. června** v 16.30 na nádvoří Vojenského historického ústavu (U Památníku 2, Praha 3); pokračuje v 17.05 v Jeronýmově ul. a na Havlíčkově náměstí (Praha 3), pak v 18.15 na zahradě Českého rozhlasu (Dykova 14, Praha 10), v 19.50 Na Poříčí (od náměstí Republiky po Zlatnickou) a od 20.30 v pasáži a na terase Paláce Lucerna. Ebj

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstup na ně je 20 Kč.

■ **2. 6.: Blízký východ včera a dnes.** Jeruzalém – Po stopách zvidavého návštěvníka. Cyklus přednášek ing. Jana Neubauera.

■ **5. 6.: Maimonidových třináct článků víry.** Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína K. E. Sidona. *Článek devátý.*

■ **12. 6.: Židovská magie.** Černá magie, bílá magie, duchové a zařikání v talmudských dobách. Druhá ze dvou přednášek Blanky Dohnalové (pedagog na Ludwig-Maximilian Universitát v Mnichově).

■ **16. 6.:** PhDr. Peter Salner, DrSc. (Ústav etnológie Akadémie vied SR). *Židovské náboženské obce na Slovensku po 2. sv. válce*

mezi judaismem a loajalitou k režimu. Přednáška z cyklu *Židovská menšina v Československu v poválečných letech.*

■ **17. 6.:** Koncert židovských písni skupiny *Ester*. Vstupné 60 Kč.

■ **18. 6.:** *Ženy v Bibli, ženy dnes.* Díl XVI. Židovská feministická teologie: jednota a rozmanitost – část 2. Poslední přednáška z přednáškového cyklu hebraistky Terezie Dubinové, Ph.D.

■ **19. 6.:** *Pojďme spolu do muzea...* Povídání s pracovníky Židovského muzea v Praze o jejich práci doplněné zajímavými ukázkami. Část 5. – *knihovna.* Alena Jelínková – vedoucí knihovny, Michal Bušek – judaista, Silvia Singerová – hebraistka. Moderuje Petr Brod.

Nedělní program pro děti a jejich rodiče:

■ **15. června** ve 14.00: *Arje se stěhuje.* Prohlídka: Maiselova synagoga, Židovské Město, možná i další synagogy. Jednotné vstupné 40 Kč.

VÝSTAVY VE VKC

■ Ivan Prokop: Výstava fotografií *Devět židovských cest* – procházky po památkách Čech, Moravy a *Slezska*. Do 12. června.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ **3. 6. v 17.00:** *Maluj, dokud vidíš...* – dokument o paní Helze Weissové-Hoškové, který natočil prof. FAMU Rudolf Adler. Vstup volný.

■ **4. 6. v 19.00:** *Richard Rodgers* (1902–1979). Další díl z cyklu poslechové pořadů *Hudebníci z diaspor* uvede MgA. Jan Beránek. Vstupné 20 Kč.

■ **10. 6. v 19.00:** Ivan Olbracht: *Bratr Žak* (1973) – dramaturgie povídky o osudech kočovné společnosti. V rámci cyklu poslechové pořadů *Desetkrát Josef Červinka* uvádí Mgr. Přemysl Hnilička. Vstupné 20 Kč.

■ **15. 6. v 15.00:** *Svátek Šavuot.* Dílna pro rodiče s dětmi. Vstupné 30 Kč.

■ **17. 6. v 19.00:** *Židovka aneb Žonglování se životem* – divadelní představení Divadla Kufr, v němž protagonistky Adéla Kratochvílová a Dáša Trávníková zahrají příběh židovské dívky. Vstupné 50 Kč.

■ **22. 6.:** *Tomáš Töpfer* – beseda se známým pražským hercem a ředitelem Divadla Na Fidlovačce. Vzácného hosta přivítá a uvede Dmitrij Flajšmann. Pořádáno ve spolupráci se Židovskou obcí Brno. Vstup volný.

■ **24. 6. v 19.00:** *Jak jsem potkal Otu...* Vzpomínání na spisovatele Otu Pavla (1930–1973) Vstupné 20 Kč.

■ Celý měsíc červen můžete v sále VKC zhlédnout výstavu nazvanou *Kamarádky a kamarádi malé Helgy*. Jedná se o kresby a zápisy z památníčku, který si v letech 1939–1943 vedla tehdy malá malířka H. Hošková v Praze a v Terezíně.

ŽIDOVSKÉ SETKÁNÍ ČR – SR 2008

Ve dnech od 7. do 11. května se v Blansku na Moravě konal výjimečný seminář. Uskutečnil se díky spolupráci a pod záštitou následujících organizací: Federace ŽO v ČR, Ustředný svaz ŽO SR, ŽO Praha, Jewish Distribution Committee, Bejt Praha, Česká unie židovské mládeže a Slovenská unie žid. mládeže. Organizátoři nabídli českým, moravským a slovenským Židům všech věkových kategorií příležitost setkat se, rozšířit si obzory, sportovat a bavit se. Společným jmenovatelem bylo židovství v nejširším slova smyslu.

Přes 150 účastníků mělo v Blansku možnost navštívit přednášky hned několika rabínů. Rabín Narowe ze Švédska názorně demonstroval, jak vypadal jeruzalémský Chrám, a uvedl zúčastněně do studia kabaly. Rabín Eckstein z Izraele se mj. zaměřil na problematiku závislostí. Z tuzemských duchovních se zúčastnili rabín Sidon, který pohovořil o Maharalovi, a rabín Koller, odpovídající na otázku: Židovství v moderním světě – kam s ním?

Na své si přišli i zájemci o mezinárodní politická témata. Adam Goodvach z Austrálie představil v kostce problematiku arabského světa a s ní související bezpečnostní hrozby, Sam Cooper z Bar Ilanu přiblížil etnické aspekty izraelské společnosti a pohled judaismu na antropologii. Antropologii se věnovala i Judith Narowe, tentokrát ve vztahu k biblickému judaismu. Za zmínku stojí i účast Jechiela Bar Chaima, Fera Šebeje, Vladimíra Železného či Paula Polanského.

Mladší generace přednášejících se zaměřila na současná témata. Nejen o židovském urbanismu, Birobidžanu a telavivském Bauhausu hovořil Dani Ziss. Dan Silverstein z Londýna předvedl, že hip hop může být košer, Michael Szatmary poukázal na mediální manipulaci v souvislosti s děním v Izraeli. A z reálného do virtuálního světa se přenesla Pavlína Šulcová, která s přítomnými řešila, jak moc je internetový systém Facebook užitečný, návykový a v neposlední řadě také židovský.

Pro ty nejmenší byl připraven bohatý program, v rámci kterého pekli barchesy, zdobili sklenice, vyrazili na výlet a užili si spoustu zábavy se svými vrstevníky, zatímco rodiče mohli dle libosti navštěvovat přednášky.

Program byl pestrý i po stránce kulturní. Seminář zahájil koncert uskupení Shira Uftila. Velký úspěch sklídila přednáška Jana Špačka „Šostakovič nebyl Žid, ale...“ Popperolog Jiří Hošek a zejména „kozáček“ z *Fantazie na maloruské písně* v podání jeho dcery Dominiky nabil milovníky violoncella neuvěřitelnou energií, kterou skvěle završilo vystoupení orchestru Šarbilach pod taktovkou Varhana Orchestroviče Bauera.

Nejen pro děti hrál DJ Szatmary v improvizaci se Samuelem Alexanderem a rapujícími Danem Silversteinem. Potlesk si vysloužil

VÝZVY, ZPRÁVY**INZERCE**

i Larry Hauser, který přednesl hru Arnošta Goldflama *Smlouva*. Řadu zajímavých titulů nabídl rovněž filmový klub. Vzhledem k silné konkurenci přednášek, slunečného počasí a okolní přírody se však „trhákem“ stal pouze tříhodinový *Exodus*. Kolhakovot všem, kteří vydrželi až do konce ve 2 hodiny ráno.

Prostor byl otevřen i panelové diskusi. U příležitosti 60. výročí Státu Izrael na téma vztahu diaspor a Země zaslíbené debatovali rada Velvyslanectví Státu Izrael Ziv Nevo Kulman, Adam Goodvach, Sam Cooper a Evan Lazar. O něco bouřlivěji se s auditoriem utkali čtyři předsedové židovských obcí, a sice z Prahy, Bratislavy, Brna a Olomouce.

Nechyběla šábesová bohoslužba a po celou dobu akce se podařilo zajistit košer stravování. Navzdory velkému úsilí personálu se však potvrdilo rčení, že jídlo je buď dobré, nebo košer. Většina účastníků nicméně tuto skutečnost přijala s pochopením a na křenovou omáčku s knedlíkem snad bude jednou vzpomínat s úsměvem stejně jako na celý pobyt.

Pavlína Šulcová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěl poděkovat všem, bez kterých by nebylo možné uskutečnit historicky první (znovu)setkání českých a slovenských Židů na semináři s názvem ČR – SR 2008.

Děkuji všem přednášejícím, díky nimž jsme mohli nabídnout zajímavý a pestrý program a kteří na semináři vystoupili bez nároku na honorář. Program a celou akci by nebylo možné uskutečnit bez dobrovolné pomoci následujících osob, kterým tímto rovněž děkuji: Helena Vaňková, Pavlína Šulcová, Peter Mandl, Mariana a Dani Zissovi, Beata Leichtová, Saša Petrášová, Kateřina Mikulcová, Mišo Szatmary, Evan Lazar, Petr Papoušek, Mahulena Červená, Saša Sternová, Jindra Bauer, Hana Němečková, Gabika Selecká, Silvia Nurenberg, Peter Salner, Michal Dunayevsky, rabín Koller, rabín Kalchheim, Jakub Peter, Daniel Vaněk, Ivo Lachman, Petr Welemín, Václav Bittner, Václav Pazourek, a také děkuji všem těm, na které jsem neúmyslně zapomněl.

Za přímou finanční pomoc děkuji FŽO, UZŽO, ŽOP, rabinátu ŽOP a JDC, za nepřímou finanční pomoc děkuji Bejt Praha, ČUŽM a SUŽM.

Děkuji také všem dětem, že svou přítomností vytvořily krásnou atmosféru, a v neposlední řadě vám všem, kteří jste přišli a tuto akci podpořili.

Peter Gyori

WIZO

■ Milé členky, dne **11. června** v 15.00 se koná výbor a dne **18. června** v Maiselově ulici naše poslední předprázdninová schůze. Všechny srdečně zveme.

ZV

HAGIBOR**– DOMOV SOCIÁLNÍ PÉČE****Srdečně zveme****na náš kulturní program:**

- **1. 6.** ve 14.00: **Šavuot pro rodiče a děti.**
- **5. 6.** v 18.00 vystoupí v Koncertním sále skupina *Mišpacha*.
- **11. 6.** v 17.30: Beseda s herečkou **Miriam Kantorkovou** – o jejich oblíbených divadelních, filmových a televizních rolích.
- **23. 6.** v 17.30: Hudební podvečer s violoncelly – **Jiří Hošek** s dcerou **Dominikou**. Zazní díla E. Blocha, D. Poppera, židovské tradiční melodie.
- **V závěru června** bude otevřena výstava kreseb dětí ze židovské školky.

MACHOL ČECHIA

■ Jako každoročně i letos pořádá Besamim mezinárodní seminář izraelských lidových tanců s profesionálními učiteli z Izraele. Koná se od **2. do 6. července** a je vhodný i pro úplné začátečníky. Bližší informace na www.besamim.cz. Kontaktovat nás můžete také na e-mailu: besamim@volny.cz nebo tel.: 603 852 917 (Ondřej).

II. REFORMNÍ ŠABATON

■ Ve dnech **18.–20. července** se v Liberci uskuteční tefila a studium s rabínem Tomášem Kučerou, přednášky (prof. Liptz: „60 let Izraele“, dr. Lhotová: „Židé na Liberecku“), diskuse, výuka izraelských tanců. Účastnický poplatek 500 Kč zahrnuje ubytování (2 noci), stravování, dopravu autobusem z Prahy a zpět, přednášky. Přihlášky na e-mailové adrese reform@volny.cz nebo na telefonu 724 027 929 do 13. června.

VÝZVY

■ Hledám informace o paní Heleně rozené Redischové, která prošla ghettem Terezín (1942–44) a před koncem války utekla z Osvětimi. Uvítám rovněž informace o členech její rodiny (Arnošt, Elsa a Eva Redischovi). Eva Malá, 604 665 332, evamala@volny.cz.

■ Hledám pana Karla Petráka, který by mi mohl poskytnout informaci o své sestře Anně, roz. Petrákové, roč. 1944, která maturovala na SVVŠ v Praze 7, Strossmayerově nám. 4, v roce 1961. Děkuji za jakoukoli zprávu. Ivana Mašková-Sudková, sud.iva@seznam.cz.

SEZNÁMENÍ

■ 34/159, slobodná, bez závazkov hledá partnera z Prahy alebo okolia. Značka: zmysel pre humor je viac než vítaný. Odpovědi přes redakci Rch.

ŽNO BRATISLAVA

Srdečne blahoželáme našim jubilantom, ktorí v **júni** oslávia: pani Edita Büchlervá, nar. 28.6. – 85 rokov; pani Lívie Demianová, nar. 4.6. – 87 rokov; pani MUDr. Eva Janovicová, nar. 17.6. – 71 rokov; pán Eugen Kučera, nar. 10.6. – 80 rokov; pani Vilma Linková, nar. 13.6. – 71 rokov; pán Pavol Löwinger, nar. 25.8. – 50 rokov; pani Helena Nágelová, nar. 28.6. – 94 rokov; pán Pavol Novák, nar. 13.6. – 60 rokov; pán Ladislav Sojka, nar. 30.6. – 80 rokov; pán Otto Šimko, nar. 1.6. – 84 rokov; pán Ing. Jakub Zlatoš, nar. 2.6. – 80 rokov a pani Gertrúda Zúbeková, nar. 6.6. – 75 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Naše rady opustila pani Rozália Frýdová, vo veku 86 rokov. Pozostalým vyslovujeme úprimnú sústrasť.

ŽO BRNO

V **červnu** oslavujú: pani Iva Filuková, nar. 25.6. – 27 let; pan Pavel Fried, nar. 13.6. – 78 let; pani Růžena Hanáčková, nar. 9.6. – 58 let; pani Judita Havelková, nar. 20.6. – 48 let; pani Marcela Hřebíčková, nar. 16.6. – 79 let; pan David Mayer, nar. 2.6. – 29 let; pan Josef Ondra, nar. 11.6. – 50 let; pan Petr Pisk, nar. 28.6. – 34 let, a pani Věra Stehlíková, nar. 29.6. – 82 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

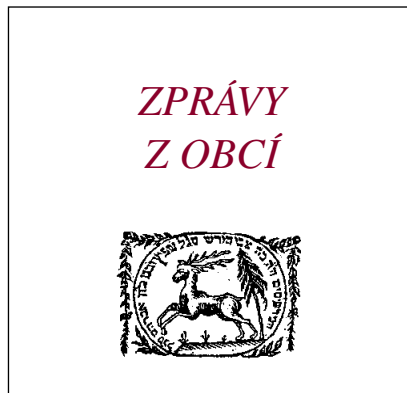
V **červnu** oslavujú tito naši členové: pan Oleksandr Shytyi, nar. 5.6. – 47 let; pan David Shakhar, nar. 7.6. – 32 let; slečna Naděžda Tyrpaková, nar. 7.6. – 14 let; pan RNDr. Tomáš Bartoň, nar. 14.6. – 47 let; pani Ella Valentová, nar. 17.6. – 97 let; pan Petr Wellemín, nar. 17.6. – 57 let; pani Nikola Wellemínová, nar. 22.6. – 31 let; pan Vladimír Erban, nar. 22.6. – 56 let; pan Kirill Postovit, nar. 24.6. – 44 let; pan Daniel Malý, nar. 26.6. – 40 let; pani Anna Poskočilová, nar. 28.6. – 68 let, a pani Lyubov Tyrpaková, nar. 30.6. – 48 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **červnu** oslavujú: pan Otta Gubič, nar. 1.6. – 86 let; pan Chaim Kočí, nar. 7.6. – 31 let; pani Eva Šťastná, nar. 17.6. – 79 let, a pan ing. Hanuš Hron, nar. 18.6. – 83 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **júni** blahoželáme a prajeme hlavne pevné zdravie týmto jubilantom: pani Etela Rotsteinová, nar. 27.6. – 96 rokov; pán Ernest Klein, nar. 1.6. – 95 rokov; pani Katarína Hexnerová, nar. 8.6. – 92

rokov; pani Helena Kleinová, nar. 23.6. – 8 rokov; pani Marion Hellová, nar. 11.6. – 88 rokov; pani Mariana Bogdanová, nar. 18.6. – 85 rokov; pani Lívia Jakubovičová, nar. 21.6. – 84 rokov, a pán Alfréd Novák, nar. 7.6. – 83 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **červnu** oslavujú výročí tito naši členové: pani Margit Příborská, nar. 4.6. – 81 let; pan Pavel Gerö, nar. 6.6. – 62 let; pani Gabriela Rocek, nar. 17.6. – 26 let; slečna Dominika Machová, nar. 18.6. – 9 let a RNDr. Michal Hron, nar. 18.6. – 59 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **červnu** oslaví životní jubilea naši členové: pan Zigmund Deutsch, nar. 15.6. – 77 let; pani Zuzana Dobrá, nar. 2.6. – 83 let; pani Luisa Karpfenová, nar. 11.6. – 87 let; pani Lenka Murphy, nar. 15.6. – 35 let; pani Věra Strouhalová, nar. 13.6. – 61 let; pani Zuzana Talášková, nar. 25.6. – 43 let, a pani Daniela Zavadilová, nar. 23.6. – 70 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **červnu** oslavujú: pan MUDr. Antonín Bělař, nar. 15.6. – 64 let; pan ing. Tomáš Boroš, nar. 4.6. – 62 let; pani Eva Večeřová, nar. 14.6. – 49 let; pani Adriana Malá, nar. 13.6. – 56 let; pan Jindřich März, nar. 26.6. – 71 let; pani Jarmila Nováková, nar. 19.6. – 75 let; pani PhDr. Milena Slaninová, nar. 13.6. – 62 let; pani Edita Tůmová, nar. 23.6. – 88 let, a pani MUDr. Hana Vavrečková, nar. 24.6. – 70 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **červnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pani Helena Becková, nar. 8.6. – 61 let; pan Karel Bloch, nar. 21.6. – 76 let; místopředseda obce pan Pavel Lederer,

nar. 8.6. – 69 let; pani Eva Lišková, nar. 30.6. – 79 let; pani Eva Poráková, nar. 28.6. – 75 let; pan Adolf Stárek, nar. 16.6. – 78 let; pani Věra Süssová, nar. 26.6. – 78 let, a pani Anna Šubrtová, nar. 7.6. – 80 let. Všem jubilantům přejeme vše nejlepší, hodně zdraví a osobní pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **červnu** oslavují: pani Liselota Bartovská, nar. 2.6. – 87 let; pan Arnošt Brichta, nar. 28.6. – 87 let; pani Eva Černá, nar. 23.6. – 85 let; pani Albertina Farská, nar. 5.6. – 87 let; pan Alex Feuerstein, nar. 20.6. – 90 let; pani Emilie Fuchsová, nar. 8.6. – 93 let; pan Vojtěch Gregor, nar. 13.6. – 90 let; pani Erika Hartmannová, nar. 12.6. – 89 let; pani Hana Hnátová, nar. 20.6. – 84 let; pani Lenka Kalinová, nar. 11.6. – 84 let; pani Františka Kindová, nar. 29.6. – 92 let; pani Hana Müllerová, nar. 8.6. – 86 let; pani Josefa Petrová, nar. 22.6. – 86 let; pani Karla Reková, nar. 24.6. – 85 let; pan Petr Riesel, nar. 3.6. – 75 let; pan Zdeněk Roubal, nar. 21.6. – 82 let; pani Alice Rubešová, nar. 29.6. – 88 let; pani Liduška Lea Skácelová, nar. 18.6. – 75 let, a pani Marie Vítovcová, nar. 15.6. – 80 let. *Ad mea veesrim šana!*

Dne 15. 5. zemřela ve věku nedožitých 81 let pani Vilma Andersonová.

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V **júni** majú sviatok narodenín nasledovní členovia našej komunity: pán MUDr. Ladislav Šinkovič, nar. 11.6. – 72 rokov; pani Ing. Judita Gáborová, nar. 13.6. – 73 roky, a pani Kornélia Wirtschafterová, nar. 28.6. – 82 rokov. Prajeme týmto našim členom pevné zdravie, veľa šťastia a radosti v živote. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **červnu** blahopřejeme těmto členům: pan Tomáš Burger, nar. 4.6. – 36 let; pani Erna Chaloupková, nar. 9.6. – 81 let; pani Marianne Lebovičová, nar. 21.6. – 92 let; pan Bedřich Seliger, nar. 19.6. – 88 let; pani Drahomíra Krásová, nar. 5.6. – 53 let, a pani Alena Šplíchalová, nar. 30.6. – 58 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje celá teplotická obec.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

Členům naší židovské obce, kteří v měsíci **červnu** oslaví své narodeniny, přejeme hodně zdraví a spokojenosti do dalších let. Naše úprimné přání je pro pana Petra Narwu a pani Mgr. Sabinu Šaferovou. *Ad mea veesrim šana!*

PŘÍPAD AL-DURÍ NEKONČÍ

V září 2000 odvysílala francouzská televize záběry, které poté oběhly celý svět. Reportér natočil smrt dvanáctiletého palestinského chlapce Muhammada al-Durího, který zahynul v Gaze při přestřelce. Izrael vzápětí přiznal zodpovědnost za útok a za hochovu smrt se omluvil. Následující vyšetřování okolností střelby však ukázalo, že vina není tak jednoznačná, neboť izraelští vojáci chlapce ze svých pozic trefit nemohli. Dokázalo se také, že řada tehdejších záběrů z Gazy, které údajně zachycovaly izraelskou brutalitu a rozněcovaly tak palestinskou nenávist a bojechtivost vůči Izraeli, byla zfalšovaná. Okolnosti chlapcova úmrtí a případnou manipulaci s videomateriálem se rozhodl vypátrat francouzský mediální znalec Philippe Karsenty, který věrohodnost reportérových práce zpochybil. TV kanál France 2 ho vzápětí zažaloval za pomluvu. Rozhodnutí soudu dalo v roce 2006 za pravdu televizi. Obviněný se odvolal a čerstvý soudní rozhodnutí zní takto: Karsenty měl právo obvinít televizi a jejího jeruzalémského korespondenta Charlese Enderlina z manipulace s videozáznamem al-Durího. Rozsudek je to velmi závažný: na jeho základě se rozběhne vyšetřování, jež snad přinese pravdu o okolnostech smrti, která se v řadě muslimských zemí stala ikonou protizraelského smýšlení.

ZEMŘELA IRENA SENDLEROVÁ

Ve Varšavě zemřela ve věku 98 let Irena Sendlerová, Polka, která za druhé světové války zachránila na 2500 židovských dětí. Působila jako zdravotní sestra a roku 1942 se stala vedoucí dětské sekce Žegoty, Rady pomoci Židům. Spolu se svými kolegy pašovala děti ven z ghetta a umísťovala je v rodinách či kláštěrech. Roku 1943 byla zatčena, před popravou ji zachránil úplatek, který dostal jeden dozorce. Roku 1965 byl I. Sendlerové udělen titul Spravedlivý mezi národy, před dvěma lety byla navržena na Nobelovu cenu míru. (Více viz Rch 4/2007.)

FINKELSTEIN NESMÍ DO IZRAELE

Agenti izraelské bezpečnostní služby Šin Bet zatkl v Tel Avivu na letišti Normana Finkelsteina, amerického židovského profesora známého svými protizraelskými názory. Po dlouhém výslechu ho posadili do letadla a poslali zpět do Evropy s tím, že do Izraele nesmí deset let vstoupit. Kritici úředního postupu tento krok považují za obdobu chování zemí bývalého sovětského bloku. Podle Šin Bet je však Finkelstein podezřelý z kontaktů se členy Hizballáhu; s několika z nich se setkal během svého pobytu v Libanonu.

NÁSILÍ V BROOKLYNU

Po sedmnácti letech došlo v brooklynské čtvrti Crown Heights opět k násilí. Ožívají staré spory mezi zdejšími černošskými obyvateli (zhruba 130 000 lidí) a členy židovského ortodoxního společenství (15 000 osob).

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Will Eisner, *The Spirit and the Immigrants*, 1999–2000 © Will Eisner Studios Inc.

V roce 1991 došlo k tragédii, kdy Žid nešťastnou náhodou autem srazil černošského chlapce, který na následky zranění zahynul. Vypukly nepokoje, v nichž byl davem ubodán student ješivy. Letos v květnu byl v ulicích Brooklynu zbit černocho. O několik týdnů později napadli černošští mladíci židovského výrostka. Následovalo několik útoků z obou stran. S blížícím se létem vzrůstá nervozita; po ulicích chodí zvláštní policejní hlídky a u sídla světového lubavičského hnutí byla postavena strážní věž. Židé mají také svou domobranu, nazvanou Šmira. Víru, že situace se nevyhročí tak jako v 90. letech, čerpají zdejší usedlíci hlavně ze skutečnosti, že mezi oběma tábory se mezitím přece jen vytvořily určité vztahy a schopnost vzájemné komunikace.

NEJHLEDANĚJŠÍ ZLOČINCI

Centrum Simona Wiesenthala vydalo seznam deseti nejhledanějších nacistických válečných zločinců. Jsou to všechno starci, nicméně „ani to, kolik už uplynulo času, nesmaže jejich zločiny“, prohlásil představitel centra Efraim Zuroff. Podle něj brání jejich zatčení a odsouzení především nedostatek politické vůle států, v nichž se usadili. Do seznamu patří: Aribert Heim, 93 let, vraždil v Mauthausenu, od roku

1962 je na útěku; John Demjanjuk, dozorce v Treblince, 88 let, žije v USA; Sándor Kepiro, má na svědomí vraždy civilistů v Srbsku, 96 let, žije v Maďarsku; Milivoj Ašner, deportoval Srby, 95 let, žije v Rakousku; Sören Kam, bývalý člen SS je hledaný za vraždu novináře, 86 let, žije v Německu; Heinrich Boere, 86 let, zabil tři nizozemské civilisty, žije v Německu; Károly Zentai, obviněn z vraždy židovského mladíka, 86 let, žije v Austrálii; Michail Gorškov, obviněn ze zabíjení Židů, 84 let, žije v Estonsku; Algimantas Dailide, podílel se na pronásledování Židů, 87 let, žije v Německu; Harry Männil, obviněn ze zabíjení stovek Židů, 88 let, žije ve Venezuele.

ZEMŘEL JOSI HAREL

V dubnu zemřel ve věku 89 let bývalý námořní kapitán, bojovník za vznik a nezávislost Izraele, náčelník tajné služby a poté obchodník Josi Harel. Do všeobecného povědomí je zapísán hlavně jako kapitán lodi Exodus, která roku 1947 vezla z Evropy do Palestiny 4400 Židů, přeživších šoa. Britské úřady jim však nepovolily vstoupit do země a při bojích na palubě zahynuli tři Židé. Poté se loď musela vrátit, nakonec přistála v Hamburku. Jindy měl však Harel větší úspěch: podařilo se mu přepravit do Palestiny na 25 000 Židů.

OD SUPERMANA K SABRAMANOVÍ

Židovské muzeum v Amsterdamu otevřelo výstavu nazvanou *Superhrdinové a šlemilové* a je věnována židovským umělcům – autorům komiksů. Stopa, kterou Židé v historii komiksu zanechali, je totiž opravdu hluboká: začíná *Supermanem* (autorů Joesa Shustera a Jerryho Siegela) a končí výtvarným románem *Maus* Arta Spiegelmana. Velkou pozornost věnuje výstava Willu Eisnerovi – zakladateli komiksového románu (viz str. 11). Na konci řetězce všech amerických superhrdinů vytvořených židovskými autory stojí izraelský superman; vznikl roku 1978 a dostal jméno Sabraman. *am*

רוש חודש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: sefer@volny.cz Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádáné rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 6. 2008. **Cena 15 Kč**